

Sisekaitseakadeemia
Justiitskolledž

Roman Burov

MITTEFORMAALSED GRUPEERINGUD JA
HIERARHIA VILJANDI VANGLA KINNIPEETAVATE
HULGAS

Lõputöö

Juhendaja:
Ives Danelson, MA

Viljandi 2007

ANNOTATSIOON

LÕPUTÖÖ „MITTEFORMAALSED GRUPEERINGUD JA HIERARHIA VILJANDI VANGLA KINNIPEETAVATE HULGAS“ MAHT ON 43 LEHEKÜLGE, SISALDAB 4 JOONIST JA ÜHE TABELI TEKSTIS NING 4 TABELIT LISADES. SAMUTI ON LISANA VÄLJA TOODUD KÜSIMUSTIK. TÖÖ KIRJUTAMISEL KASUTATI KOKKU 14 ALLIKAT, MILLEST 11 OLID EESTIKEELSE JA 1 VENEKEELNE NING ÜHTE TEATMETEOST JA ÜHTE SEADUSANDLIKKU ALLIKAT. TÖÖ JUURDE KUULUB 5 LISA KOKKU VIIETEISTKÜMNEL LEHEKÜLJEL.

TÖÖS KÄSITLETAVAD TEEMASID ISELOOMUSTAVAD KÕIGE PAREMINI JÄRGMISED MÄRKSÕNAD: SUBKULTUUR, KINNIPEETAV, PERE, HIERARHIA.

LÕPUTÖÖ EESMÄRGIKS OLI LÄHEMALT UURIDA KINNIPEETAVATE MITTEFORMAALSEID GRUPEERINGUID JA KINNIPEETAVATE JAOTUMIST KLASSIDESSE VILJANDI VANGLAS, ET KINDLAKS TEHA NENDE OLEMUS JA KUJUNEMISE MEHCHANISM. KOGU LÕPUTÖÖ ALUSEKS ON HÜPOTEES: KOOS MUUTUSTEGA ÜHISKONNAS JA VANGLASÜSTEEMIS TOIMUVAD MUUTUSED KA VANGLA SUBKULTUURIS, ERITI AGA KINNIPEETAVATE GRUPEERINGUTES JA HIERARHIAS.

EMPIIRILISE UURIMUSE OSAS KIRJELDATAKSE JA ANALÜÜSITAKSE KINNIPEETAVATE MITTEFORMAALSEID GRUPEERINGUID JA JAOTUMIST KLASSIDESSE VILJANDI VANGLAS, ET KINDLAKS TEHA NENDE OLEMUS, KUJUNEMISE MEHCHANISM NING MUUTUSED LÄBI AEGADE. UURIMISMEETODINA KASUTATI ANKEETKÜSITLUST. KÜSIMUSTIK ESITATI KOKKU 55 ISIKULE, KELLEST 30 OLID UURIMUSE LÄBIVIIMISE AJAL VILJANDI VANGLAS KARISTUST KANDVAD KINNIPEETAVAD JA 25 VILJANDI VANGLA TÖÖTAJAD. KINNIPEETAVATEST LIIDRITE UURIMISEKS ANALÜÜSITI NEID ISELOOMUSTAVAD STATISTILISI ANDMEID. VALIMISSE KAASATI KÕIK AASTATEL 2000 – 2006 VILJANDI VANGLAS KARISTUST KANDNUD LIIDRID.

KÄESOLEVA LÕPUTÖÖ TULEMUSEL LEIDIS KINNITUST, ET VILJANDI VANGLAS ON AASTATE JOOKSUL TOIMUNUD MÄRGATAVAD MUUTUSED KINNIPEETAVATE HIERARHIA JA STAATUSE KUJUNEMISEL, KUID MÄLETATAKSE VEEL ENDISAEGSEID HIERARHILISTE ASTMETE NIMETUSI JA KA ERINEVATEL ASTMETEL OLEVATE KINNIPEETAVATE SUHTLEMISES ON JÄLGI ENDISTE AEGADE TRADITSIOONIDEST. TÖÖS PÜSTITATUD HÜPOTEES LEIDIS KINNITUST.

LÕPUTÖÖ ON KIRJUTATUD EESTI KEELES. VÕÕRKEELNE RESÜMEE ON VENE KEELES.

SISUKORD

KASUTATUD MÕISTED	5
SISSEJUHATUS	6
1. TEOREETILISED LÄHTEKOHAD	8
1.1. Subkultuuriteooriad	8
1.2. Konfliktiteooriad.....	9
1.4. Sotsiaalprotsessuaalsed teooriad.....	10
1.5. Võimuhierarhia	12
2. TAGASIVAADE LÄHIAJALOOLE	16
2.1. Kinnipeetavate grupeeritud ja hierarhia Viljandi vanglas 90-ndatel aastatel	16
2.2. Kinnipeetavate pered Viljandi vanglas 2000.aasta esimesel poolel	18
3. UURIMUSE EESMÄRK JA METOODIKA	20
3.1. Uurimuse valim	21
4. UURIMUSE TULEMUSED JA JÄRELDUSED	24
4.1. Mitteformaalsete liidrite statistiliste andmete analüüs ja järeldused	24
4.2. Küsimustiku vastuste analüüs ja järeldused	26
4.2.1. Kinnipeetava hierarhia	26
4.2.2. Kinnipeetava staatus	27
4.2.3. Kinnipeetavate grupeeritud (pered)	32
4.3. Järeldused	36
4.3.1. Kinnipeetavate grupeeritud (pered)	36
4.3.2. Kinnipeetava staatus ja hierarhia	36
KOKKUVÕTE	40
PE3IOM3	42
VIIDATUD ALLIKATE LOETELU	43
LISAD.....	44
Lisa 1 Uurimuse küsimustik	44
Lisa 2 Viljandi vanglas aastatel 2000-2006 karistust kandnud liidrite analüüs.....	47
Lisa 3 Küsimustikule saadud vastuste koondtabel	48
Lisa 4 Kinnipeetavate aruanne regioonide järgi	52
Lisa 5 Kinnipeetavate arvulisuse, liikumise ja koosseisu aastaaruanne	53

KASUTATUD MÕISTED

- *Subkultuur* normide, väärtuste ja elustiilide süsteem, mis oluliselt erineb valitseva ehk dominantkultuuri normide, väärtuste ja elustiilide süsteemist. (Traat, Markina 2003: 27)
- *Kinnipeetav* vanglas vangistust kandev süüdimõistetud (RT 2000, 58, 376)
- *Pere* väikseim kinnipeetavate grupp Viljandi vanglas
- *Hierarhia* kinnipeetavate sõltuvusastmestik
- *Siirderiitus* rituaal, kus üksikisik siirdub ühest sotsiaalsest seisundist teise. (Tender 2003).

SISSEJUHATUS

Vanglad kui institutsioonid on eksisteerinud maailmas suhteliselt lühikest aega. Alles 18.sajandil põhjustas loobumine sandistavatest kehalistest karistustest vajaduse uue karistusliigi järele. Seega võib vangla vanuseks hinnata umbes 300 aastat.

Ka Eesti territooriumil on vanglad eksisteerinud juba üsna ammu. Tänapäevaks on Eesti vanglasüsteem saanud 86. aastaseks. Eestis on hetkel kuus vanglat: Tallinna, Tartu, Murru, Viljandi, Ämari ja Harku. Kammersüsteemile üleminekut alustati Tartu vangla rajamisega. Kui enamik vange elab praeguseni suurtes tubades, siis Tartu vanglas ning ehitatavas Viru vanglas on eesmärgiks seatud vangide omavahelise suhtluse piiramine ja selle abil muuhulgas vangla subkultuuri mõju vähendamine.

Vanglaid peetakse üheks liigiks totalitaarsetest institutsioonidest, s.t. nendest asutustest, mis üksikasjalikult ja täielikult valitsevad oma asukate elu üle. Vanglasse sattumisega astub kinnipeetu vanglaühiskonda ja omandab järk järgult vanglakultuuri. Sellist protsessi võib käsitleda kui eelnenud elukvaliteedi ümberkujundamist uueks elukvaliteediks, et toime tulla oma eluga. Prisonisatsioon võib olla erineva intensiivsusega ja kiirusega, kuid kõik kinnipeetavad prisonaliseeruvad mingil tasemel. Võetakse omaks vangla subkultuur, mille üheks elemendiks on kinnipeetavate jaotus klassidesse – hierarhia.

Sageli räägitakse vangla subkultuurist, selle mõju alla sattumisest või selle mõju vähendamise vajadusest selgitamata, mida täpsemalt silmas peetakse. Nii võib vangla eluolu lähemalt mittetundvale inimesele jääda mulje, et vangla subkultuur on midagi püsivat ja muutumatut ning seda iseloomustab eelkõige žargoon, tätoveeringud ja kinnipeetavate vahel valitsev füüsiline ja seksuaalne vägivald.

Kui vangla subkultuuri tajutavad elemendid nagu släng ja tätoveeringud on tunduvalt püsivama iseloomuga ja sarnanevad rahvaluulele – neid antakse edasi vanglapõlvkonnalt põlvkonnale, sageli enam teadmata nende tegelikku sisu ja tähendust – on inimsuhted tunduvalt paindlikumad, muutuvad kiiremini ja kajastavad seetõttu tõepärasemalt tegelikku olukorda.

Käesoleva töö eesmärgiks on lähemalt uurida kinnipeetavate mitteformaalseid grupeeringuid ja kinnipeetavate jaotumist klassidesse Viljandi vanglas, et kindlaks teha nende olemus ja kujunemise mehhanism.

Töö hüpoteesiks on võetud eeldus, et koos muutustega ühiskonnas ja vanglasüsteemis toimuvad muutused ka vangla subkultuuris. Seejuures on rõhuasetus küsimusel – Kas muutused on toimunud?, mitte küsimusel – Miks muutused on toimunud?.

Oma töös toon ma teoreetilised seisukohad, mis käsitlevad kriminaalse subkultuuri tekkepõhjusti ja võimuhierarhiat kinnipeetavate grupis. Vangla subkultuuri on uuritud, kuid enamasti on keskendutud selle välistele ilmingutele – slängile, tätoveeringutele jms. Kinnipeetavate hierarhia osas on piisavalt uuritud Nõukogude Liidu aegset kinnipeetavate klassifikatsiooni, mille mõju kaasaja Eesti laagervanglates on veel üsna suur. Kuna Viljandi Vangla on üsna väike ja seadusandlik raamistik põhjustab kinnipeetavate kontingendi suhteliselt kiiret vahetumist, ei ole seal piisavalt kandepinda traditsioonilistele subkultuuri ilmingutele.

Kõigile vangla töötajatele on oluline teada ja tunda vangla subkultuuri. See aitab orienteeruda kinnipeetavate suhete keerukas süsteemis, näha ette ja ära hoida võimalikke konflikte ning ennetada planeeritavaid kuritegusid vanglas.

Uurimistöö eesmärgi täitmiseks viisin läbi empiirilise uurimuse Viljandi Vangla kinnipeetavate ja töötajate hulgas küsitluse vormis. Küsitluse 18 küsimust võib jaotada kolme temaatilisse gruppi, mis käsitlevad vastavalt kinnipeetavate hierarhiat, kinnipeetava poolt staatuse omandamise mehhanismi vanglas ja grupeeringute olemust kaasajal. Lisaks viisin läbi aastatel 2000 – 2006 Viljandi vanglas karistust kandnud liidrite statistiliste andmete analüüsi, et selgitada, millised andmed iseloomustavad kõige tõenäolisemalt liidripositsioonile pürgivat kinnipeetavat.

Allikamaterjalina on kasutatud peamiselt eestikeelseid allikaid, vaid Nõukogude Liidu aegse hierarhiasüsteemi käsitlemisel on lähtutud ka venekeelsetest allikatest.

1. TEOREETILISED LÄHTEKOHAD

Käesoleva töö raames on olulised need teooriad, mis püüavad selgitada subkultuuride ja gruppide tekkimist ning gruppide sisemise struktuuri kujunemist, seda aga vaid kuritegevuse ja vanglate kontekstis.

Subkultuuri mõiste tuli kriminoloogias kasutusele alles 20.sajandi keskel. Mõiste subkultuur on tõlgitav allkultuurina ja tähendab erinevusi gruppide hoiakutes, väärtustes, normides ja käitumises võrreldes üldtunnustatud kultuuriruumiga. (Aimre 2006: 122). Subkultuuriteooriate järgi tuleneb hälbiv, ka kuritegelik käitumine subkultuuri normidest, väärtustest ja elustiilist. Hälbivalt käituv indiviid ei võta oma käitumismalle kujundades aluseks mitte antud kultuuris üldtunnustatud väärtushinnanguid ja moraalinorme, vaid oma subkultuuri väärtushinnanguid ja norme. (Traat, Markina 2003: 27).

1.1. Subkultuuriteooriad

Subkultuuriteooriad põhjendavad hälbivust dominantkultuuri ja subkultuuri põhinormide ning väärtuste vastuolulisusega (Aimre 2006: 183). Esmase kriminoloogilise subkultuuriteooria töötas välja Albert Cohen ja avaldas selle teoses *Delinquent Boys. Culture of the Gang*. Tema delikventse subkultuuri teooria aluseks oli tähelepanek, et rõhuv enamus alaealiste poolt toimepandud õigusrikkumistest pandi toime alamklassi noorte poolt, kes olid koondunud jõukudeks. (Traat, Markina 2003: 28). Noorte, nii poiste kui tüdrukute ühinemine jõukudesse on omane ka Eesti kaasajale. Sageli omandab noor staatuse grupis juba vabaduses ja arvestades Eesti suurust või pigem väiksust, ei jää see saladuseks ka vanglas. Ühe ja sama piirkonna kriminogeense käitumisega noored suhtlevad omavahel ja kui nad vabaduses on kuulunudki rivaalitsevatesse gruppidesse, peetakse vanglas samast piirkonnast kaaslast „omadeks“. Cohen tõi esile ka seitse põhilist jõukude subkultuuri tüüpjoont:

- ebapraktilisus, mitte-utilitaarsus;
- negativism ja pahatahtlikkus;
- hälbiva käitumise mitmekesisus;

- hetkehedonism;
- grupi sõltumatuse ja allumatuse rõhutamine;
- alamklassi päritolu;
- (üli)mehelikkuse ülistamine (Cohen 1955: 24-32 ref Traat, Markina 2003: 28).

Olles analüüsinud alaealiste õigusrikkumiste statistilisi ja sotsioloogilisi materjale, tegi Albert Cohen mitmeid olulisi järeldusi:

- suhteliselt väike osa alamklassi noori jõuab koolis edukalt edasi;
- koolis viletsalt edasijõudjad panevad rohkem toime õigusrikkumisi võrreldes koolis keskmiselt või hästi edasijõudnutega;
- nigelad koolisaavutused viitavad konfliktile kesk-ja alamklassi väärtuste vahel ning vähesele samastumisele kooliga;
- alamklassi noored kipuvad ühinema jõukudesse (Cohen 1955: 37 ref Traat, Markina 2003: 28).

1.2. Konfliktiteooriad

Konfliktiteooriad lähtuvad asjaolust, et inimene on grupiline olend ja grupiline eluviis määrab suuresti inimeste käitumise. Selle teooria järgi tekitavad hälbivust gruppide erinevatest huvidest põhjustatud konfliktid. Kuritegevus peegeldab seejuures ühiskonnas toimuvat võimuvõitlust, mille käigus teatud gruppidel õnnestub kinnistada oma väärtusi õigusnormidega ja teistele oma tahet peale suruda. (Aimre 2006: 183). Richard A. Cloward ja Loyd E. Ohlin näitavad oma monograafias „Delikventsus ja võimalused: kriminaalsete gruppide teooria”, et sõnades noortele väärtusideaale propageeriv ühiskond hoolib üsna vähe sellest, kas noortel on reaalseid ja seaduslikke võimalusi nende ideaalide järgimiseks. Noored, kes väljuvad kasvatajate loodud ideaalide maailmast, põrkuvad probleemidele, mis tekitavad frustratsiooni ja meeleheidet. Niisuguse kriisi tavalisteks väljundlahendusteks on:

- vargajõukude loomine, et tagada võimalus elada ühiskonnas tunnustatud materiaalse heaolu tasemel;
- ühinemine agressiivsetesse bandedesse, et maandada sotsiaalse ebaõigluse läbielamisest tekkinud pingeid vägivalla ja vandalismiga;
- ühinemine asotsiaalsete grupeeringutega, kus narkootikumide ja alkoholi abil põgenetakse sotsiaalse elu silmakirjalikkuse eest. (Raska 2002: 65).

Eesti kaasaegses ühiskonnaski on kujunenud probleemiks noorte väljalangemine juba põhikoolist, mis seab nad tulevikus ebavõrdsesse olukorda tööturul, samas iseloomustab selliseid noori meeleliste naudingute ja lõbu jahtimine. „Seetõttu on jõukude ajakasutuses olulisel kohal uimastite pruukimine ja „pidupanemine”. (Raska 2002: 29). Sageli on neile iseloomulik pahatahtlikkus – mõnitatakse möödujaid, lõhutakse avalikes kohtades prügikaste, murtakse puid, loobitakse kive akendesse, jne. Enamasti puuduvad neil eesmärgid ja huvid, kuid hedonistlik eluviis nõuab ka rahalisi vahendeid, mida hakataksegi hankima kuritegelikul teel.

1.4. Sotsiaalprotsessuaalsed teooriad

Käsitleva teema kontekstis väärivad siin äramärkimist sotsiaalse modelleerimise ehk imitatsiooni teooria, mille kohaselt õpitakse hälbivat käitumist oma autoriteetide käitumismalle imiteerides ja sotsiaalsete sidemete teooria, mille kohaselt koosneb sotsiaalsete sidemete süsteem neljast sideme tüübist – kiindumuse või sümpaatia, kohustuse, ajalise hõivatuse ja veendumuse sidemest. Hälbiv käitumine tuleneb indiviidi purunenud või hääbuvatest sidemetest. (Aimre 2006: 184). Ebaterves perekondlikus õhkkonnas tekivad negatiivsed huvid, vaated ja harjumused, tekib psüühiline valmisolek (hoiak) ühiskonnastaseks käitumiseks (Auväärt 2001: 39). Negatiivse keskkonna mõju olmes, õppes ja kutsetegevuses, vaba aja veetmise halvad tavad, alkoholi osa vaba aja veetmises, vägivald ja selle kultus, kõlblust riivav tegevus – kõik see avaldab mõju (Saart 1994: 13). Perekondlikud õiguserikkumise riskifaktorid soodustavad kuritegelikule teele sattumist. Kui lapse kasvukeskkonnaks on ebaterve perekondlik õhkkond, siis see mõjutab suurelt alaealise edasist käitumist, ka kriminaalse karjääri kujunemist.

Ka USA kriminoloogi Edwin Sutherland arvates mõjutab isiku kriminaalset soodumust sage kokkupuude kriminaalse eeskujuga, inimestega, kelle kriminaalseid vaateid, harjumusi ja oskusi ta saab jäljendada ja üle võtta (Raska 2002: 68).

Kuritegelike subkultuuride tekkimise ja uuenemise seisukohalt on kõige tähtsamad mitmesugused kuritegevuse kontrolliks mõeldud asutused: kasvatusasutused, koolkodus, noorsoovanglad ja pärisvanglad. (Laine 1997: 54). M. Laine toob välja ka kuritegelike subkultuuride elemendid (Laine 1997: 55-57):

- Oma seadusandlus, normistik;

- Oma keel, släng;
- Oma maailmanägemus, ideoloogia;
- Äratuntavus, välimus;
- Sisemine jaotus klassidesse;
- Oma reviiir ja värbamismehhanism.

Kriminaalne subkultuur tekib linna sellises piirkonnas, kus on juba levinud kuritegevus. Kui vaadelda registreeritud kuritegude statistikat tabelis 1, näeme, et Eesti kriminogeenseim piirkond on Tallinn, kus 2005 aastal registreeritud kuritegudest pandi toime 46 %, järgneb Ida-Virumaa 12% ja Tartumaa 8%. Neist andmetest saab järeldada, et kuritegevus Eestis nagu maailmas tervikuna on koondunud suurematesse linnadesse. Kooskõlas kuritegevuse statistikaga on ka kinnipeetavate regionaalne päritolu. Harjumaalt vastavalt 35%, Ida-Virumaalt 21% ja Tartumaalt 13% kinnipeetavatest, kes kandsid vanglates karistust seisuga 01.01.2007. Viljandi vanglas olid vastavad arvud 31%, 21% ja 9%. (Lisa 4). Eelkõige annavad need arvud tunnistust sellest, et enamik kuritegusid pannakse toime elukoha ümbruses. „Lokaalsuse printsiip jääb säilima ka siis, kui ollakse vanglas, kus eristatakse näiteks Tallinna, Kohtla-Järve ja Narva jõukusid.“ (Rässa 2004:26).

Tabel 1. Registreeritud kuriteod Eestis aastal 2005 toimepaneku piirkonna järgi

Regioon	Kuriteod kokku
Kogu Eesti	52 916
Harju maakond	29 237
Sh. Tallinn	24 584
Hiiu maakond	110
Ida-Viru maakond	6 412
Jõgeva maakond	822
Järva maakond	843
Lääne maakond	849
Lääne-Viru maakond	2 137
Põlva maakond	698
Pärnu maakond	2 811
Rapla maakond	1 089
Saare maakond	426
Tartu maakond	4 480
Valga maakond	881
Viljandi maakond	1 200

Allikas: Statistikaamet

Ei ole raske märgata, et põhiosa vanglas karistust kandvatest noortest on pärit suurematest linnadest – Tallinnast, Narvast, Kohtla-Järvelt, Tartust, aga ka Pärnust. Rõhuv osa neist on toime pannud varavastaseid kuritegusid – 78%. (Lisa 5).

Suurte linnade, eriti Tallinna, Narva ja Kohtla-Järve teatavates piirkondades on kriminaalne aktiivsus suurem, mistõttu on seelses keskkonnas kasvanud noortel sageli idealiseeritud suhtumine kuritegevusse. Samal arvamusel on ka J. Räsä: „Ning sedasama võib kohata eriti Eesti mitteeestikeelsete noorte puhul, kes ütlevad – lausa kiideldes! – et nende tutvusringkonnas on enamik mehi istunud kinni.“ (Räsä 2004: 26).

1.5. Võimuhierarhia

Kuritegelikud subkultuurid sisaldavad rea elemente:

- oma seadusandlus, normistik;
- oma keel, släng;
- oma maailmanägemus, ideoloogia;
- äratuntavus, välimus;
- sisemine jaotus klassidesse;
- oma reviiir ja värbamismehhanism. (Laine 1997: 55-57).

Grupp, ka kuritegelik grupp ja vanglagrupeering allub organisatsiooniteooria üldistele põhimõtetele. Staatus on grupiliikme asend grupis sõltuvalt grupi hinnangutest ja väärtustustest, mis kujunevad grupi jaoks oluliste tunnuste alusel. Igal grupiliikmel on oma staatus ehk positsioon, mis eeldab inimeselt teatud liiki käitumist. Erinevaid staatusi on võimalik grupis reastada tähtsuse järgi. Mida kõrgem staatus, seda rohkem õigusi on selle täitjal. Konkreetse inimese käitumine antud staatuse kohaselt on tema roll. (Vadi 1995: 156-157).

Psühholoogiliseks grupiks (ka: reference group) nimetatakse kooslust, kus inimene:

- on teadlik teistest liikmetest;
- defineerib ennast selle liikmena võib soovib seda olla;
- tunneb, et teised on talle tähtsad/vajalikud (emotsionaalselt või kognitiivselt). (Räsä 2004: 24).

Konformism on allumine grupi survele, näiline loobumine oma tõekspidamistest olukorra sunnil või oma seisukoha muutmine grupi survele (väline konformism) või grupi tõekspidamiste tõeline omaksvõtt (Aimre 2006: 179). Konformism johtub üksinduse- ja sotsiaalse tõrjutuse hirmust.

Gruppi on koondunud inimesed, kes tegutsevad ühise eesmärgi nimel - selline on tavaseletus... millest meil tuleb kohe kõrvale kalduda. Jätame siinkohal kõrvale need noortegrupid, mis ühinesid enne kinnipidamist mingi kuriteo toimepanekuks ja vaatleme üksnes indiviidide pealesunnitud kooselu kinnipidamiskambrites. Kuivõrd enamasti ei saa kinnipeetav – vähemasti vahi all või vangistuses viibimise algusajal – kuigipalju valida seltskonda, milles ta oma igapäevast elu elama hakkab, johtub isiksuste vastuoludest tohutult probleeme. Tugevamad jäävad peale – kuid neid on vähe: valdav enamus noori, kes on vanglates viibinud, on seesmiselt murdunud (kui nad on üldse suutnud enne seda isiksuseks kujuneda) või ei evi nad adekvaatset minapilti, sest on olude sunnil minakaitseks kasutanud tugevalt enesepeetuse tehnikaid. (Rässa 2004: 17).

Kinnipeetavate personaalsel uurimisel on oluline jõuda selgusele, millised on nende motiivid sellesse või teise sõpruskonda kuulumisel vanglas. Noortel kinnipeetavatel ei ole selgelt läbimõeldud eesmärgid ja peamiseks gruppide moodustamise ajendiks on vangistusaja jooksul parema äraelamise tagamine ning suurem julgeolek. „Võib juhtuda, et poiss on küll kambris, mis on tuntud oma vägivaldsuse poolest teiste suhtes, ent üks seal olev isik on siiski teistsuguse mentaliteediga. Tal võib olla seal kambris lihtsalt sõber, kes hoiab teda seal, või on põhjus sellises “sõpruses”, et talle laekub arvele rohkelt raha isiklikeks sisseostudeks, mis siis lähevad teistega jaotamisele jpm.”(Rässa 2004: 25-26).

„Iseloomulik vanglaoludele on see, et gruppi kuulumine on lausa eksistentsiaalne küsimus. Kui poiss teiste sekka ei kuulu, on tema elukvaliteet seal oluliselt halvem. Küsimus polegi sedavõrd heakskiidus ja tunnustuses, kuivõrd omale väga vajalike hüvede omandamises nagu turvalisus ja füüsiline heaolek”.(Rässa 2004: 18-19).

Grupil on ühised kokkulepped e. grupi normid – kirjutamata seadused, mida kõik grupiliikmed täidavad, sest need on üldse seal püsimise tingimuseks. Normide mittetäitmise korral rakendab grupp sanktsioone, milleks võivad olla kergemal juhul märkus või halvemal juhul grupist välja heitmine.” (Rässa 2004: 22).

Vanglasiseselt on selliseks sanktsiooniks isoleeritud seisusesse sattumine või halvemal juhul “allalaskmine” ehk ühte kahest madalamast kastist heitmine. Nt. millegi välja rääkimine valvuritele, ehk tähendab, et inimesest saab pealekaebaja - *kits*. Sellega kaasnevad sanktsioonid: parimal juhul võidakse lihtsalt põlata või tõrjuda, halvimal juhul igasugust füüsilist vägivalda rakendada. See viib meid jälle grupi normidele ja mõjudele järeleandmise juurde, ent kuna vangistus pole päevaga mööduv fenomen, tekivad ka põhjalikumad muutused inimeses. (Rässa 2004: 23).

Vanglas on ka *etalongrupid*, millesse kuuluvad vähesed autoriteetsed kinnipeetavad, kes on oma positsiooni saavutanud läbi suutlikkuse end maksma panna. Samas võib etaloniks olla ka mõni isik oma “loomuliku autoriteediga”, tänu headele vaimsetele võimetele (on teisele kasulik, oskab kirjutada häid kaebekirju) või füüsilistele oskustele (tegija spordisaalis). „Kuid noortevanglas tunnistatakse sellist autoriteeti palju vähem kui täiskasvanute seas, sest noored, kes vaevlevad väga suure tunnustusvajaduse käes, ei ole sugugi varmad tunnistama kaaslaste positiivseid omadusi ka siis, kui need reaalselt olemas on. Tunnistatakse jõudu – mis täiskasvanud kinnipeetavate puhul enam kaugeltki nii suurt rolli ei mängi.”(Rässa 2004: 19).

John Irwini järgi on ameerika vanglates “õige poiss” (right guy) usaldusväärne isik, tugev ja turvaline. “Merkant” (merchant) tegeleb kauba ja tarbeesemete vahetamise ja jaotamisega, “kuningannad” (queens) – avalikud homoseksualistid jne. (Laine 1997: 120). Soome vanglateski on taolised rollid, kuid need traditsioonid on nõrgemad kui ameerika vanglates (Laine 1997: 120).

Eesti vanglagruppide võimuhierarhia juured ulatuvad 1920.-1930.aastate Nõukogude kinnipidamisasutustesse. Kuritegeliku maailma autoriteetseim esindaja. “Seaduslik varas” (*vor v zakone*) on omandanud sellise nimetuse spetsiaalsel “seaduslike varaste kokkutulekul”. Reeglina on nad korduvalt kohtulikult karistatud isikud ning on põhjalikult omandanud kriminaalse subkultuuri. Tänapäevani peetakse neid Venemaal “ideaalseteks” kurjategijateks. U. Ilm on ühe võimaliku kriminaalkurjategijate hierarhia endise Nõukogude Liidu parandusasutustes aastatel 1975-1990 on välja toonud raamatus „Trellide ja luku taga”.. Tema järgi asusid hierarhia kõrgeimal astmel „elukutselised vargad“, neile järgnesid „platnoid“, „delovoid“ ja „mängurid“, „töömehed“ ehk „mužikid“, ja lõpuks „tõrjutud“ ning nende lähikondlased – nt pealekaebajad ehk „kitsed“, „allalastud“,

narkomaanid jne. (Ilm, Tender 2003: 37). Elukutseline varas juhindus oma tegevuses allilma suulisest aukodeksist: ei tee tööd, ei anna välja kuriteokaaslasi, maksab ausalt võlad, ei tee koostööd vangla administratsiooniga, ei varasta omadelt. Varaste kontrolli all on tööriigajate (*mužiki*) rühm. Neil oli varastega võrreldes palju tööd ja vähe õigusi. Kõige madalamal astmel asusid solvatud, kelle ülesandeks lisaks põhitööle oli ka kõigi muude mustade tööde tegemine. Hierarhia alama astme kinnipeetavaga elukutseline varas koos söögilauda ei istunud, sauna lubati neid viimastena jne. (Ilm, Tender 2003: 33). Üldse iseloomustas seda hierarhiasüsteemi tugev tsentraliseeritud juhtimine, keelavate ja kohustavate normide kindel raamistik ja siirderituaalide rohkus, millega ühest küljest kontrolliti uustulnuka teadmisi vanglaseadustest, tema osavust, julgust ja ustavust, teisest küljest aga olid need alandamise ja alumistele hierarhiaastmetele kinnistamise vahenditeks.

Eesti vanglate allilma hierarhiatippe nimetatakse *autoriteediks*. Mõned nimetavad neid ka *platnoideks*, kuid see ei ole päris õige. *Autoriteet* ei ole *elukutseline varas*, nagu Venemaal *вор в законе*. Ta ei ole võimeline kontrollima süüdimõistetute tegevust vanglas ega pea kinni paljudest allilma nn aukodeksi reeglitest. Kuid meie oludes peetakse *autoriteeti* siiski vanglahierarhia tipuks, kellesse ka vastavalt suhtutakse (Ilm, Tender 2003: 39).

2. TAGASIVAADE LÄHIAJALOOLE

2.1. Kinnipeetavate grupeeringud ja hierarhia Viljandi vanglas 90-ndatel aastatel

Negatiivselt meelestatud grupeeringute olemasolust noorte kinnipidamisasutuses annavad märku välised ilmingud, mille pingerea esitavad Vene noorte kinnipidamisasutuste subkultuuri uurinud autorid (Štšerba jt. 1985: 9), mis pingeritta asetatuna oleksid järgmised:

- homoseksualismi ilmingud;
- hasartmängude levimine;
- hüüdnimede laialdane levik;
- “märgitud” laudade, nõude, riietuse jms. Ilumine (st üldnormidest erinevad või mõeldud kasutamiseks vaid üksikutele);
- grupiliste põgenemiste faktid;
- vanglakultuuri (laulud, luule, käsitöö, tätoveeringute) laialdane levik;
- raha, toidu ja isiklike esemete väljapressimine nõrgematelt;
- range hierarhiline jaotus;
- alandavate traditsioonide ilmnemine (nn. siirderiitused) jne.

Staažikamate vanglatöötajate mälestuste põhjal võib väita, et tõsiseltvõetavam mitteformaalsete grupeeringute ja „*fraierite*“ aeg Viljandi Vanglas oli 80-ndate aastate lõpus 90-ndate alguses, mis 1992.aasta kevadel päädis vangide mässuga. Seda perioodi iseloomustas suur registreerimata kuritegude hulk vanglas. Levinud oli füüsiline vägivald, sh. ka seksuaalne vägivald ning kaklused ja peksmised, esines ka üksikuid külmrelva kasutamisi. Eriti suur oli kinnipeetavate grupiliste põgenemiste hulk vanglast. Kõik see annab tunnistust negatiivselt meelestatud grupeeringute olemasolust ja omavolist.

Sel perioodil oli kinnipeetavate hierarhia kõige lähedasem samal perioodil täiskasvanute vanglas valitsevale hierarhiale, mille juured omakorda ulatuvad 1920.-1930.aastate Nõukogude kinnipidamisasutustesse. 1990 aastate Eesti vanglate hierarhia ülemises tipus asusid *autoriteedid* (Viljandis ka *putjoovõi, fraier*). Nad elasid tunduvalt paremini sisustatud ruumides, kasutati alalisi „*šestjorkasid*“, tegeleti väljapressimistega

kaaskinnipeetavatel ja peeti tihedat sidet täiskasvanud kinnipeetavatega – saadi neilt juhtnööre jne. Seejuures oli vangide grupeerumises selgelt eristatav rahvuslik printsiip – eesti vs vene rahvusest kinnipeetavad ja rahvusgruppide sees kihistumine elukoha järgi, seda just vene rahvusest kinnipeetavate hulgas – nn „zemljaki”. Grupeeringu põhiosa kujunes vastavalt sellele, millisest piirkonnast oli pärit grupeeringu ladvik. Kokku hoidsid samast linnast (Narva, Kohtla-Järve, Sillamäe) pärit kinnipeetavad, nn omad võeti vanglasse saabumisel kaitse alla ja liideti grupeeriinguga. Sellistest „rikkumata autoriteediga“ „omadest“ kujunes liidri lähim kaaskond ehk nõunikud. Järgmisel astmel asusid *patsaanid*, kes alles otsisid võimalusi liituda olemasolevate grupeeriingutega ja pretendeerisid vabanevale kohale grupeeriing ladvikus. Järgnesid *zapadljonnõi* (ka *šestjorka*), kelle maine oli kahjustatud näiteks siirderituaalide käigus või oli tema varasema elu kohta kompromiteerivaid andmeid. (Štšerba jt. 1985: 20).

Kõige madalamal astmel asus *opuštšennõi* (allalastu), kellel puudus igasugune autoriteet seoses passiivse homoseksualismiga või kompromiteerivate andmetega. (Štšerba jt. 1985: 20). Tõrjutute mitmepalgelisse rühma kuulusid ka *kuked* (seksuaalselt ära kasutatud), kitsed (pealekaebajad), vaimse puudega kinnipeetavad ja teised hädavaresed. (Ilm, Tender 2003: 40-42).

Kinnipeetava staatuse hierarhiaredelil määrasid kinnipeetavate endi arvates järgmised faktorid (esitatud pingereana):

1. kuritegeliku elu kogemus;
2. mitteformaalse grupi liik ja suundumus;
3. isikuomadused;
4. vangistuse aeg;
5. käitumine eeluurimise ajal ja kohtus;
6. sotsiaalne ja regionaalne päritolu;
7. osalus varasemates kuritegudes;
8. vanus;
9. käitumine koloonias kohanemisfaasis;
10. füüsiline jõud;
11. suhtumine nõrkadesse;
12. suhtumine aktiivi;
13. suhtumine parandamise ja ümberkasvatamise vahenditesse. (Štšerba jt. 1985: 24).

2.2. Kinnipeetavate pered Viljandi vanglas 2000.aasta esimesel poolel

Alates 2004.aastast algas Viljandi vanglas grupeeringute taandumine nn. „peredeks“, kuid siinkohal ei tohiks unustada, et ka nende „perede“ sisu on aastatel 2005-2007 järk-järgult muutunud ja seda eelkõige järgmistel põhjustel:

- muutused ühiskonnas – suundumus materialistlikule elulaadile, läänelikumad vaated, narkomaania levik noorte hulgas jne.;
- sidemete vähenemine teiste kinnipidamiskohtadega;
- Maardu vangla kaotamine ja noorte kurjategijate eelvangistusaja vähenemine.

Kui veel 2001.aastal võis kinnipeetavad Viljandi vanglas jaotada staatuse järgi kolmeks astmeks: putjoovõi – kes täitis samu funktsioone, mis autoriteet täiskasvanute vanglas, temast allpool paiknes zapadljonnõi – rikutu ja kõige madalamal opuššennõi – allalastu. (Ilm, Tender 2003:42), siis alates 2004.aastast alates võime rääkida „peredest“. „Pereks“ nimetatakse väiksemat vanglasisest gruppi nimetatakse. Ühes suuremas kambri võib olla mitmeid peresid – ent samas võib ka üks inimene moodustada omaette pere, kui tal on piisavalt nii finantsilist toetust kui ka võimet enese eest seista. Perre kuulumine on tihti nii hierarhia kui üldse tunnustuse küsimus – ka peredel on erinev kaalukus, on “etalonpered”. Sageli räägitakse vangide seas omavahel sellistes terminites: ta kuulub tollesse perre. See tähendab, et inimese taga on ka teised tolle pere liikmed, nad usaldavad teda, nad on valmis tema eest seisma. Seega on pere kõige reaalsem grupp, mis vanglas üldse olla saab. Ja peab arvestama, et taolised peresidemed on väga tugevad. Pereliikmed kohtuvad ka vabanedes uuesti, et meenutada vanu aegu... ja uusi kuritegusid pannakse toime ka koos vanade pereliikmetega, sest neid usaldatakse tunduvalt enam. (Rässa 2004: 18).

Viljandi Vanglas piiravad „perede“ suurusid kambrite suurus. Üldjuhul ei ületa „pere“ ühe kambri piire, olgu see siis 2-, 3- või 6-kohaline, samas ei määra aga kambri suurus „pere“ suurus, sest suuremas kambri võivad ühise grupi moodustada ka vaid kaks kinnipeetavat. Grupi liikmetel on „...hulk materiaalseid asju ühised (poest ostetud või mujalt saadud lisasöök jaotatakse omavahel võrdselt, isiklikul arvel oleva raha eest ostetakse toiduaineid oma pere jaoks) ning ühine on ka eluviis: süüakse ühiselt jms.“ (Rässa 2004: 18).

Tugeva tõuke kinnipeetavate hierarhia muutumisele Viljandi vanglas andis Maardu eeluurimisvangla kadumine aastal 2004. Autor nõustub J. Rässaga, kes väidab, et „Kuigi ka vangistuses oleval isikul on oma inimõigused ja riiklikul süsteemil on kohustus teda mitte üksnes valvata, vaid ka vajadusel kaitsta, ei ole tehniliselt võimalik kellegi absoluutse julgeoleku tagamine, seda eriti vahialuste osas, kes on arestikambrites ja eeluurimisvanglas, kus on vahialustel palju suurem stressiseisund ja seetõttu tunduvalt vägivaldsem sisekliima. (Rässa 2004: 17).

Alates 2004.aastast on järk-järgult vähenenud nn „allalastute” grupp ja seksuaalne vägivald vanglas on praktiliselt kadunud. Kadunud on ka alandavad rituaalid esmakordselt vanglasse saabunuile nn sissekirjutamine (*prapiska*) ja selle kaudu tõrjutute klassi sattumine.

3. UURIMUSE EESMÄRK JA METOODIKA

Käesoleva uurimuse eesmärgiks on välja selgitada mitteformaalsete grupeeringute ja hierarhia olemus Viljandi vanglas tänapäeval ning uurida mitteformaalseid liidreid iseloomustavaid karakteristikuid.

Läbiviidud empiirilise uurimuse lähtekohaks on üldine hüpotees, et seoses muutustega ühiskonnas ja vanglasüsteemis on toimunud muutused ka vangla subkultuuris – vanglahierarhias, mitteformaalsete grupeeringute moodustumise ja toimimise mehhanismides.

Autor viis läbi kvantitatiivse uurimuse kahes etapis:

- uuriti ja analüüsiti Viljandi vanglas aastatel 2000-2006 karistust kandnud kinnipeetavate, keda võis lugeda mitteformaalseteks liidriteks, iseloomustavaid registriandmeid;
- viidi läbi küsitlus 55 inimese seas. Küsitletavate hulgas oli 30 käesoleval ajal Viljandi vanglas karistust kandvat kinnipeetavat ja 25 Viljandi Vanglas töötavat ametnikku.

Liidreid iseloomustavaid statistilisi andmeid koguti peamiselt „Riiklikust kinnipeetavate, arestialuste ja vahistatute registrist“ (asutatud Vabariigi Valitsuse 13.juuli 2004 määrusega nr 246). Koguti ja analüüsiti järgmisi karakteristikuid:

- elukoht;
- rahvus;
- kodakondsus;
- haridus;
- karistatuste arv ja kuritegude kvalifikatsioon;
- vanglas distsiplinaarkorras karistatuste arv;
- muud õigusrikkumised.

Analüüsi lihtsustamiseks koondati saadud andmed tabelisse, mis on esitatud lisana 2.

Uurimuse teine etapp viidi läbi ajavahemikul 27.märtsist kuni 11.aprillini 2007.aastal kaheksateistkümnest küsimusest koosneva kirjaliku ankeetküsitlusena, mis sisaldas nii struktureeritud kui avatud küsimusi. Küsimustik esitati kokku 55 isikule, kellest 30 olid uurimuse läbiviimise ajal Viljandi vanglas karistust kandvad kinnipeetavad ja 25 Viljandi vangla töötajad. Küsimused olid ühesugused mõlemale respondentide rühmale.

Kinnipeetavatest respondendid vastasid küsimustele eraldatud ruumis, kus viibisid vaid vastaja ja uurimuse läbiviija. Enne küsitlusele vastamisele asumist tutvustati vastajale uurimuse eesmärki ja selgitati, et küsitlus on anonüümne ja vabatahtlik. Vastamise ajal oli kinnipeetavatel võimalik vajaduse saada selgitusi küsimuste kohta, kuid uurimuse läbiviija initsiatiivil seda ei tehtud. Kinnipeetavatel puudus enne vastamist võimalus küsimustikuga tutvuda ja vastuseid läbi mõelda. Vangla töötajatele jagati küsimustikud iseseisvaks täitmiseks.

Küsimustik (lisa 1) koosnes 18 küsimusest, mis võib jaotada kolme temaatilisse gruppi:

- kinnipeetavate hierarhiat uurivad küsimused 1-3;
- kinnipeetava staatust grupis uurivad küsimused 4-10;
- vangla grupeeringuid uurivad küsimused 11-18.

Vastuse analüüsimise eesmärgil tähistati küsimustikud järgnevalt:

k	kinnipeetavad;
v	vangistusosakonna ametnikud (va. kontaktisikud);
ki	kontaktisikud;
s	sotsiaaltöötajad.

Saadud vastused koondati tabelisse, mis on esitatud lisana 3.

3.1. Uurimuse valim

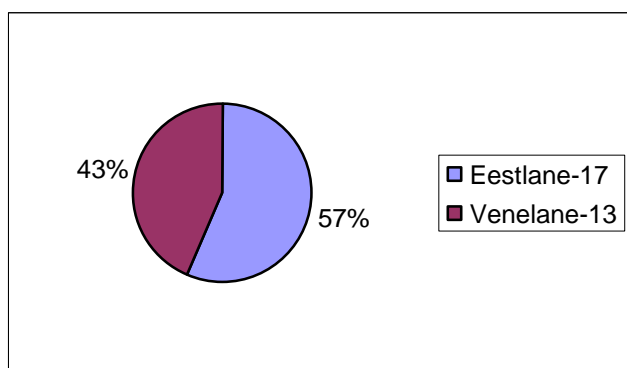
Uurimuse esimeses etapis hõlmati valimiga kõik autorile teadaolevad aastatel 2000 – 2006 Viljandi vanglas karistust kandnud kinnipeetavad, keda võis suuremal või vähemal määral käsitleda liidritena kinnipeetavate mitteformaalses grupis. Uuriti 18 kinnipeetava registriandmeid.

Uurimuse teise etapi läbiviimise ajal kandis Viljandi vanglas karistust 104 kinnipeetavat. Valimisse ei kaasatud 2007.a. vanglasse saabunud 18 kinnipeetavat, kuna autori arvates oli nende vanglakogemus liiga väike. Valiku tegemisel ülejäänud 86 kinnipeetava hulgast arvestas küsituleja vabatahtlikkuse printsiibiga ja pidas silmas, et valitud kinnipeetaval oleks piisavalt väljendus-, analüüsi-, ja järelduste tegemise oskusi. Vanus ei olnud valimi koostamisel omaette kriteeriumiks. Et valimisse ei ole sattunud nooremaid kui 18-aasased kinnipeetavad on täiesti juhuslik, samas ei mõjuta see autori arvates uurimuse objektiivsust, sest suhtlemine ja kontaktid alaealiste ja täisealiste kinnipeetavate vahel ei ole Viljandi vanglas nii rangelt piiratud, et nende arvamustes olulisi erinevusi võiks olla. Vanuseliselt jagunesid respondendid järgnevalt:

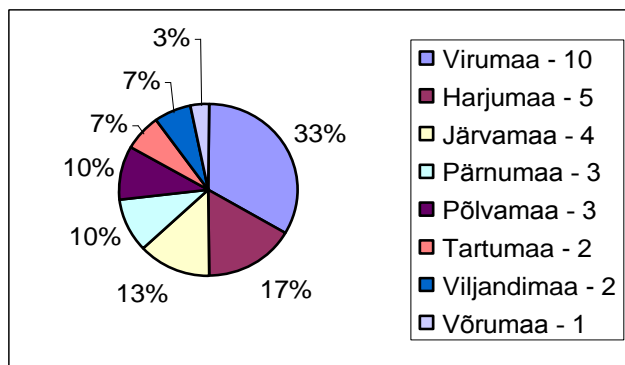
18-aastased	6
19-aastased	13
20-aastased	11
21-aastane	1

Valimi koostamisel pidas autor oluliseks, et respondentide rahvus ja regionaalne päritolu oleks suhtarvudelt sarnane kogu vanglas kinni peetavate isikute suhtarvudele. Uurimuses osalenute jagunemine rahvuse järgi on antud joonisel 1 ja maakondade järgi joonisel 2.

Nii kujunes valimik suuruseks 30 kinnipeetavat, mis autori arvates on piisav ja moodustab uuringu läbiviimise ajal vanglas viibinud kinnipeetavatest 28%.

Joonis 1. Respondentide rahvus

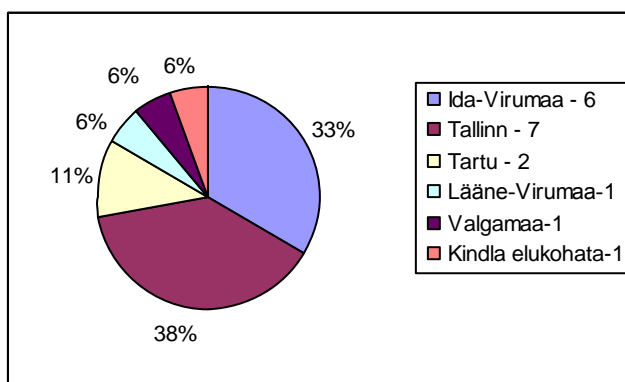
Joonis 2. Respondentide regionaalne jaotus

Valimi moodustamise vangla töötajatest oli põhikriteeriumiks asjaolu, et respondendi töö oleks otseselt seotud kinnipeetavatega, sh. ka õhtusel ajal ja kinnipeetavate eluhoones. Samuti pidas autor oluliseks, et ametnik oleks töötanud Viljandi vanglas vähemalt viis viimast aastat. Kuna nõuetele vastavaid töötajaid on Viljandi vanglas alla 50, siis luges autor piisavaks valimi suuruseks 25 ametnikku, ehk 50% võimalikust.

4. UURIMUSE TULEMUSED JA JÄRELDUSED

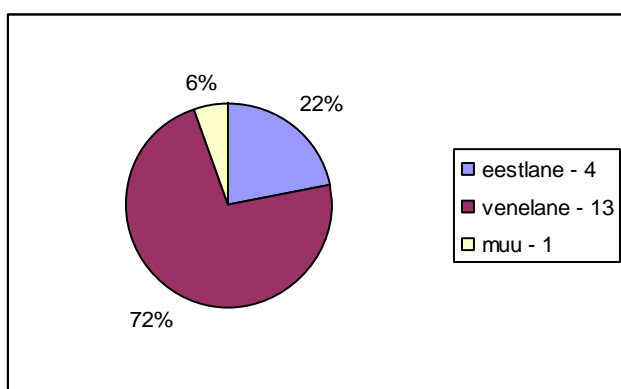
4.1. Mitteformaalsete liidrite statistiliste andmete analüüs ja järeldused

Uurides Viljandi Vangla liidreid aastatel 2000-2006 karistust kandnud kinnipeetavate hulgast, oli võimalik niivõrd-kuivõrd autoriteetideks lugeda 18 kinnipeetavat (Lisa 2). Uuringus huvitasid meid vaid statistilised andmed, mis puudutasid nende demograafilisi parameetreid ja geograafilist päritolu.

Joonis 3. Liidrite jaotus elukohtade järgi

Uuringu tulemusena saab väita, et ilmne enamus liidritest on pärit suurematest linnadest, seejuures jaotub päritolu üsna võrdselt Tallinna ja Ida-Virumaa vahel. Vaid üks liidritest oli pärit Valgamaalt ja üks Lääne-Virumaalt.

Joonis 4. Liidrite jaotus rahvuste järgi

Vaadeldes liidrite jaotuvust rahvuse järgi, on jagunemine veelgi selgepiirilisem: 72% liidritest moodustasid venelased ja vaid 4 eesti rahvusest kinnipeetavat jõudsid selle aja jooksul liidripositsioonile. Võib ka märkida, et 18-st kinnipeetavast 12 olid määratlemata kodakondsusega.

Haridustasemelt olid kõik nn. „autoriteetid“ algharidusega, seejuures oli keskmine haridustase 7 klassi.

Karistatus. Vaid kolm kinnipeetavat olid kriminaalkorras karistatud esimest korda. Teiste karistatuse arv tänaseks päevaks varieerub 2-st kuni 7-ni. 94% neist olid toime pannud varavastaseid kuritegusid, seejuures ei põlanud nad sugugi vägivalda, sest 15 kinnipeetavat koguarvust olid muuhulgas toime pannud kas röövimise või avaliku varguse (KrK järgi). Teistest kuritegudest on esindatud avaliku korra vastased kuriteod (6 juhul), riigivõimu vastased kuriteod (2 juhul), karistuse täideviimise vastased kuriteod (4 juhul) ja alkoholi või narkootikumidega seotud kuriteod vaid 3 juhul. Juba sellest võib teha omad järeldused nende poolt võimuorganite austamise suhtes.

Suhtumist vanglakorda ilmestavad rohkem **distsiplinaarkorras karistatuse** arvud. Karistuse kandmise ajal oli uuritud „autoriteetidest“ distsiplinaarkorras karistatud 72% ja keskmine karistuste arv ühe isiku kohta oli 9 korda; alates ühest korrast ja lõpetades 30 korraga.

Uurides liidrite käitumist pärast vanglast vabanemist või vangistuste vahelisel perioodil selgus, et neist 72% pani toime väärtegusid, mis enamuses seisnesid Alkoholiseaduse, Narkootiliste ja psühhotroopsete ainete seaduse või Liiklusseaduse rikkumistes.

Uuringust selgub, et „autoriteetid“ kerkivad esile kinnipeetavate hulgast, kes on elanud ja kasvanud suurema kriminogeensusega piirkondades. Vene rahvusest kinnipeetavatel on selleks eelised juba lähtuvalt nende kultuurilisest eripäradest: temperamentsem loomus, koostegutsemise vajadus ehk nn. karjamentaliteet. Eestlane on tunduvalt rohkem „omaette nokitseja“, ta enamasti ei üritagi sekkuda, kui kaaslast mõnitatakse, elades põhimõtte järgi: „peaasi, et minuga on kõik korras“.

Samas toimub ka vanglasisene grupeerumine teatud demograafiliste tunnuste järgi : sama linna kinnipeetavad või samast rahvusest kinnipeetavad usaldavad üksteist rohkem ja nende grupeerumine on tõenäolisem.

Eeltoodud andmetest lähtudes on võimalik statistiliselt kirjeldada Viljandi Vanglas aastatel 2000-2006 viibinud keskmist „autoriteeti“ järgmiselt: *on pärit Tallinnast või Ida - Virumaalt, venelane, määratlemata kodakondsusega, haridustase 7 klassi, on korduvalt kriminaalkorras karistatud varavastaste kuritegude, sh ka kuritegude eest, mis hõlmavad vägivalla kasutamist (röövimine). On enne vangistust või vangistuste vahelisel perioodil pannud toime muid õigusrikkumisi, mis seotud alkoholi ja narkootikumide tarvitamisega. Karistuse kandmise ajal karistatud korduvalt distsiplinaarkorras, sh sageli allumatuse, keelatud esemete hoidmise ja vanglatöötajate söömamise eest. Vangistusest vabaneb karistusaja täielikul ärakandmisel, pärast vabanemist paneb toime väärteguisid, kuni uue kuriteo toimepanekuni, mille eest karistatakse taas vangistusega.*

4.2. Küsimustiku vastuste analüüs ja järeldused

Antud peatükis esitas autor uurimuse peamised tulemused, mida ilmestavad lõigud valitud vastustest. Lõigud tõi autor välja muutmata sisuga. Välja jäetud tekstiosad tähistas autor märgistusega /.../.

4.2.1. Kinnipeetava hierarhia

1) Kust saab Sinu arvates alguse kinnipeetavate hierarhia?

Vabadusest – 27, neist k – 12; v + ki + s - 15

Vanglast – 36, neist k – 23; v + ki + s – 13

Vastajate arvamus jaguneb üsna võrdselt kahe vastusevariandi vahel. Seejuures kaldub kinnipeetavatest respondentide arvamus rohkem vangla ja töötajate arvamus vabaduse poole. Vaid mõned üksikud vastajad pakkusid mõlemat vastusevarianti.

2) Kas kinnipeetava koht määratletakse....

Vastuvõtuosakonnas – 24, neist k – 14; v + ki + s – 10

Tsoonis (eluosakonnas) – 19, neist k – 14; v + ki + s – 5

Mujal – 12, neist k – 7; v + ki + s – 5

Muude kohtadena pakuti eeluurimisvanglat 7 korral, neist k – 3; v + ki + s – 4 ja arestimaja 5 korral, neist k – 3; v + ki + s – 2. Märgatav on arvamus, et enamasti otsustatakse kinnipeetava staatus juba enne eluosakonda paigutamist. Sellele küsimusele jätsid palju vangistusosakonna ametnikke vastamata, mis näitab nende vähest orienteerumist valdkonnas.

3) Mitmeks astmeks jaotatakse Sinu arvates kinnipeetavate hierarhia vanglas?

kaheks – 12, neist k – 9; v + ki + s - 3

kolmeks – 22, neist k – 11; v + ki + s - 11

neljaks – 7, neist k – 3; v + ki + s - 4

viieks – 10, neist k – 7; v + ki + s – 3

Seejuures ei pakkunud ükski vastaja ootustele vastavalt üheastmelist hierarhiat.

4.2.2. Kinnipeetava staatus

4) Kuidas nimetatakse vanglas kinnipeetavaid staatus järgi?

Vastuste analüüsiks on mõistlik esitada need pingeridadena, näidates eraldi kinnipeetavate ja töötajate poolt pakutud vastused.

k	v + ki + s
allalastud – 16	allalastud – 15
patsaan - 12	fraier – 10
platnoi - 11	käsitäitja – 8
normaalsed - 9	normaalsed - 4
mužik - 5	patsaan - 4
kukk - 4	
vor v zakone - 1	

Nagu selgub, pakuti vastajate poolt üsna mitmeid staatusetele vastavaid nimetusi, seejuures torkab silma erinevus kinnipeetavate ja vangla töötajate vastuste vahel kõrgema ühe

staatuse nimetamisel – nii platnoi kinnipeetavate vastuses kui fraier töötajate vastustes peaks tähendama enam-vähem sama staatust, kuid kumbki vastajate grupp ei paku teise poolt nimetatut.

5) Reasta nimeliselt (alustades kõrgemast positsioonist) kinnipeetavad staatuse järgi

Vastuste analüüsiks on mõistlik koondada vastused tabelisse. Tulemusena näeme järgmiseid andmeid:

k	I	II	III	IV	V	v + ki + s	I	II	III	IV	V
1. platnoi	13	3				1. platnoi	2				
2. patsaan	1	9	2			2. patsaan	1	2	1		
3. allalastud			9	8	2	3. allalastud			4	3	1
4. normaalne	4	4	2			4. normaalne		5	2		
5. kits				4	1	5. kits			2	3	
6. autoriteet	2	1				6. autoriteet	3				
7. mužik		1	6	2		7. mužik		1	1		
8. piider			2			8. piider					
9. torpeedo					1	9. torpeedo		3			
10. šnõr					1	10. šnõr		1	1		1
11. pahan	1					11. pahan					
12. gašenõi					1	12. gašenõi					
13. tavaline		1				13. tavaline					
14. vor v zakone	1					14. vor v zakone					
15. putjoovõi		2				15. putjoovõi	1				
16. kukk					1	16. kukk			3	3	1
						17. fraier	5	2			
						18. vargaseadusest mitte kinnipidav			1		
						19. rott				2	2
						20. juhid	1				
						21. käsutajad		2			

Vastuste analüüsimisel selgus, et kinnipeetavad on nimetanud hierarhiaastmete levinumad nimedena - platnoi, patsaan, normaalne (need kinnipeetavad omavad hierarhias kõrgemat positsiooni). Autoriteeti, mis oli vanasti nõ „kõva sõna“, on nimetanud kolm kinnipeetavat. See tähendab, et autoriteedid kui sellised, hakkavad oma tähtsust kaotama. Samuti võib ära märkida nime - mužik (töörügaajad, nad ei sekku konfliktidesse). Nad kuuluvad sõltumatute kinnipeetavate kategooriasse. Ning madalamasse klassi on pakutud allalastut; kukke; kitse; gašenõid; piidrit; šnõrri.

Vangla töötajate pakkumised vanglahierarhia kõrgematele astmetele on - fraier; autoriteet; patsaan; normaalne; platnoi. Veel on nimetatud kõrgemat klassi juhtideks. Kesklassiks on toodud esile torpeedot; käsutäitjaid ja mužik. Ning madalamasse klassi on pakutud allalastut; kukke; kitse; šnõrri ja rotti.

6) Kes ja kuidas Sinu arvates võivad omandada (mis põhjustel, miks Sa nii arvad) vanglas kõrgemat (lähtudes küsimusest nr 5 -a-) positsiooni?

k	v + ki + s
tuttavad vanglas - 7	tutvusringkond, sõbrad - 15
kes on kaua istunud - 4	raha - 5
väljas palju normaalseid tuttavaid - 3	mõistus - 4
inimene ise - 3	omab autoriteeti – 2
kuriteoliik - 3	iseloомуjooned – 2
palju raha - 3	juhtimisoskus - 1
autoriteet - 3	kuriteoliik – 1
ei ole kaebaja – 1	jälgib “varga seadust” - 1
mõistus - 1	
ei oska öelda - 1	
vastamata – 1	

Küsimustiku analüüsimisel selgus, et kinnipeetavate arvates võivad omandada vanglas kõrgemat positsiooni inimesed, kellel on vabaduses ja vanglas head tuttavad või kes on vanglas kaua olnud. Võrdseks peeti raha, autoriteedi, kuriteoliigi ja inimese enda kaalu.

/.../ Tal on head tuttavad vabaduses ja vanglas. / (k)

Vangla töötajad hindavad raha ja mõistuse osatähtsust positsiooni omandamisel suuremaks kui kinnipeetavad, kuid on samuti ülekaalukalt arvamusel, et tutvusringkond ja sõbrad on määravad. Üks vanglatöötaja (kontaktisik) nimetas ka varga seadustest kinni pidamist.

/.../ Tal on sidemed vabaduses või teistes vanglates olevate kuritegelike grupeeringutega, peab järgima “vargaseadust”, omama teiste kinnipeetavate hulgas autoriteeti. / (ki)

Sotsiaaltöötajad pakkusid esimesele kohale mõistuse omamist, järgnes tutvusringkond ja sõbrad.

7) Kas kõrgemal positsioonil oleval kinnipeetaval on mingeid iseloomulikke jooni ja eritunnuseid (nt tätoveeringuid, kehaehitus jms)

Küsimustiku analüüsimisel selgus, et kinnipeetavate arvates kõrgemal positsioonil oleval kinnipeetaval on järgmiseid iseloomulikke jooni ja eritunnuseid: tätoveeringud, kehaehitus, suhtumine ja olemine, ülbus, mõistus.

k	v + ki + s
tätoveeringud - 6	mõistus - 11
kehaehitus - 5	ei ole - 4
suhtumine, olemine - 5	mõjutamise ja manipuleerimise oskused - 3
ülbus - 4	enesekindlus - 1
ei ole - 4	kehaehitus - 1
mõistus - 3	välimus, tätoveering, iseloom,
tavaline inimene - 3	organiseerimisoskus, riskija, sõnaosav,
	kirjatarkus - 1

Vangla töötajate arvates on kõrgemal positsioonil oleval kinnipeetaval rohkem mõistust ja mõjutamise ning manipuleerimise oskusi. Kõiki teisi omadusi nimetati vähem.

8) Kellel ei ole võimalik pääseda hierarhia kõrgeimale astmele? Too välja põhjused (paragrahv, vaesus, vähene tarkus, vähene sõprusringkond vms).

k	v + ki + s
paragrahv - 22	vähene tarkus - 11
vähe sõpru - 11	paragrahv - 11
allalastud - 10	allalastud - 8
vähene tarkus - 8	vähe sõpru - 8
kaebaja (kits) - 5	vaesus - 5
arglikus - 4	kaebaja (kits) - 3
iseloomult nõrk - 4	sõprade puudumine - 1
vaesus - 1	arglikus - 1
	puudub tahtejõud - 1

Küsimustiku analüüsimisel selgus, et kinnipeetavate arvates ei ole võimalik pääseda hierarhia kõrgeimale astmele isikutel, kellel on vägistamise paragrahv, vähe sõpru, allalastul ja sellel, kellel pole selleks piisavalt tarkust. Tunduvalt vähemoluliseks peeti raha. Töötajate paigutasid esikohale tarkuse puudumise, samuti leidsid nad, et kõrgemale astmele ei pääse vägistamise paragrahviga karistatud ja allalastud kinnipeetavad. Oluliseks takistuseks peeti ka sõprade puudumist. Võrreldes kinnipeetavatega pidasid nad olulisemaks takistuseks raha.

9) Kuidas käituvad omavahel ja millised vahed on alumisel ja kõrgemal astmel olevatel kinnipeetavatel?

Küsimustiku analüüsimisel selgus, et kinnipeetavate arvates on alumisel ja kõrgemal astmel olevatel kinnipeetavatel halb läbisaamine; alumisel astmel oleval kinnipeetaval ei ole sõnaõigust; kõrgemal astmel kinnipeetav käsutab madalamat; ülemisel astmel kinnipeetaval on alati eesõigus; omavahel ei suhtle; ei ole võimalik ühe laua taga istumine, söömine, tee joomine jne; ülemisel astmel olev kinnipeetava mõnitab alumisel astmel olevat kinnipeetavat; alumine aste peseb ülemisele sokke. Kaks kinnipeetavat arvasid, et alumisel ja kõrgemal astmel olevatel kinnipeetavatel vahet ei ole.

Ülemisel astmel on alati eesõigus ja alumine aste räägib siis, kui talt küsitakse. Ülemine aste ja alumine aste omavahel ei suhtle. /.../ (k)

Vangistusosakonna töötajad arvasid, et ülemine aste kasutab alumist mustemates töödes (koristamine jms); ülemine aste käsutab alumist; alumisel astmel puudub sõnaõigus; ülemisel astmel on alati eesõigus; läbisaamine puudub ja omavahel ei suhtle.

/.../ Kõige alumisel astmel olijaid kasutatakse kõige mustemateks töödeks (koristus). /.../ (v).

Kontaktisikud tõid välja samuti, et läbisaamine alumisel ja kõrgemal astmel olevatel kinnipeetavatel puudub; ülemine aste käsutab alumist ning kasutab alumist mustemates töödes (koristamine jms). Sotsiaaltöötajate arvates alumisel ja kõrgemal astmel olevad kinnipeetavad söövad ja elavad eraldi, alumised peavad kõrgemaid austama, alumised peavad kõrgemaid austama, ülemine aste kasutab alumist sokipesemiseks, alumine aste täidab ülemiste poolt antud korraldusi.

10) Millised eelised on kõrgemal astmel oleval kinnipeetaval?

Küsimustiku analüüsimisel selgus, et kinnipeetavate arvates on kõrgemal astmel oleval kinnipeetaval järgmised eelised: sõnaõigus, eesõigus, mõjuvõim, ülemisel astmel kinnipeetava eest tehakse asjad ja tööd ära.

/.../ Teevad seda, mida sina ütled, sest nende sõna on seadus /. (k)

Vangistusosakonna töötajad arvasid, et kõrgemal astmel oleval kinnipeetaval on järgmised eelised: eesõigus, ülemise astme eest tehakse asjad ja tööd ära, sõnaõigus, alumine aste täidab ülemiste poolt antud korraldusi. Kontaktisikud tõid välja samuti eesõiguse ja sõnaõiguse. Sotsiaaltöötajate arvates on neil igasuguseid eeliseid, mis puuduvad alamatel.

4.2.3. Kinnipeetavate grupeeringud (pered)

11) Kas vanglas eksisteerivad grupeeringud (pered)?

Kõik respondendid olid arvamusel, et vanglas eksisteerivad grupeeringud (pered).

12) Kui suured on grupeeringud (pered)?

Küsimustiku analüüsimisel selgus, et kinnipeetavate arvates on kõige enim grupeeringute (perede) suurused 3 - 5 isikut (22 korral), järgmisena pakuti 1 - 2 isikut (15 korral) ning seejärel 6 - ... isikut (14 korral). Ka vangla töötajate poolt on enim kordi pakutud pere suuruseks 3 – 5 inimest (15 korral). Üks kontaktisikutest arvas, et olenevalt asjaoludest, grupeeringu (pere) suurus võib-olla nii 1 - 2 kui ka 6 - ... isikut. Sotsiaaltöötajate arvates on pakutud kaks korda grupeeringute (perede) suuruseks 6 - ... isikut ja ühel korral on pakutud 1 - 2 isikut.

13) Kui jah, siis kes gruppi kuuluvad?

Küsimustiku analüüsimisel selgus, et kinnipeetavate arvates kuuluvad gruppi: enim pakutud variant - ühes kambris elavad kinnipeetavad (27 respondenti), samast rahvusest kinnipeetavad (17 respondenti), ühest piirkonnast (elukohast) pärit kinnipeetavad (13 respondenti), rahaliselt võrdsed kinnipeetavad (7 respondenti). Ning viis respondenti on vastanud oma arvamust: 2 korral - head sõbrad; 2 korral - omavahel hästi läbisaavad isikud; füüsiliselt võrdsed kinnipeetavad. Vangla töötajate arvamus jagunevad järgmiselt:

- samast rahvusest kinnipeetavad – 11;
- ühest piirkonnast (elukohast) pärit kinnipeetavad – 7;

- ühes kambris elavad kinnipeetavad – 15;
- rahaliselt võrdsed kinnipeetavad – 4;
- samal hierarhiaastmel olevad kinnipeetavad - 2 (ki, s);
- sarnaste §§ kinnipeetavad - 1 (s).

14) Kas kõik grupeeringusse (peresse) kuuluvad kinnipeetavad on võrdsel hierarhiaastmel?

Küsimustiku analüüsimisel selgus, et kinnipeetavatest respondendid olid kahekümne kuuel korral andnud jaatava vastuse; eitava vastuse andsid kaks kinnipeetavat ning kaks jätsid küsimusele vastamata. Vangistusosakonna töötajate puhul jagunesid vastused järgmiselt: jah - 9; ei - 5; vastamata - 1. Kontaktisiku vastused olid järgmised: vastus oli nii jah kui ka ei; teine vastus oli jah. Sotsiaaltöötajate puhul jagunesid vastused võrdselt - üks jah, üks ei.

15) Millised eesõigused on vanglas grupeeringusse (peresse) kuuluvatel kinnipeetavatel?

Küsimustiku analüüsimisel selgus, et kinnipeetavate arvates on vanglas grupeeringusse (peresse) kuuluvatel kinnipeetavatel järgmised eesõigused: hoitakse kokku; omavahel võrdsed; eesõigused; sõltub inimesest; sõnaõigused; sõltub pere staatusest; ühe kinnipeetava vastuseks oli, et ei kuuletu valvurile; neli kinnipeetavat jätsid küsimusele vastamata.

/.../ Nad hoiavad kokku ja abistavad teineteist. (k)

Vangistusosakonna töötajate arvates on järjekord selline: hoitakse kokku – 7, eesõigused – 3, perega on kergem läbi lüüa – 2, omavahel võrdsed – 1, vastus kirjutamata – 2.

/.../ Kui, siis sööma minnes väljuvad nad esimestena. / (v)

Kontaktisikute arvates on pakutud kokku hoidmist ja omavahelist võrdsust.

/ Omavahel jaotatakse kõike ühiselt, samuti omavad peresse (grupeeringusse) kuuluvad kinnipeetavad, oma grupeeringu kaitset teiste grupeeringute vastu. / (ki)

Sotsiaaltöötajate puhul on toodud välja samad arvamused – kokku hoidmine ja omavaheline võrdsus.

16) Kas vanglatöötajate suhtumises hierarhia alumisel ja kõrgematel astmetel olevatesse kinnipeetavatesse on erinevusi?

Küsimustiku analüüsimisel selgus, et kinnipeetavate arvates on vanglas suhtumine hierarhia alumisel ja kõrgematel astmetel olevatesse kinnipeetavatesse erinev. Jaatava vastuse kinnipeetavate puhul andsid 17 respondenti. Eitava vastuse andsid kuus respondenti. Viie respondendi arvates sõltub suhtumine inimesest. Üks respondent kirjutas, et oleneb valvurist ning üks jättis küsimusele vastamata.

/ Mingil määral kõrgema astme inimestele ei öelda nii naglalt kui alumisele astmele.

Näide: Kuradi kuked, kas saate üles? Poisid tõuske, kohe tuleb korrapidaja. / (k)

/ Kindlasti on, aga see oleneb kõik inimesest endast. / (k)

Töötajate puhul on arvamus järgmine: jah – 12; ei – 7; sõltub ametnikust – 3.

/ On vanglatöötajaid, kes suhtlevad ainult hierarhia kõrgematel astmetel olevate kinnipeetavatega. See on vale suhtumine. Vanglatöötajate jaoks peaksid kõik kinnipeetavad olema võrdsel tasemel, muidu me ise süvendame seda hierarhiat. / (v)

Kontaktisikud vastasid mõlemad eitavalt. Sotsiaaltöötajad pakkusid jah, ei ja sõltub ametnikust.

/.../ Sotsiaaltöötajal ei ole see võimalik. Võtan kõiki üheselt. Mind see seganud ei ole. Seda hinnatakse. / (s)

17) Kas Sinu arvates on toimunud muutused nn mitteformaalsete liidrite kujunemisel, olemusel ja grupeeringute osas (perioodil 2000 – 2007.a)

Kinnipeetavate vastused jagunesid järgmiselt: jah – 20; ei – 5; ei tea – 1 ning vastamata jättis neli kinnipeetavat. Töötajate puhul oli arvamus järgmine: jah – 10; ei – 3; ei tea – 3 ning vastamata jättis kolm töötajat.

18) Kui vastasid eelmisele küsimusele – jah - , siis palun kirjelda muutusi

Küsimustiku analüüsimisel kinnipeetavate hulgas selgus, et on toimunud järgmised muutused: ei elata nn “vangide seaduste” järgi; elu on vabam; normaalsed suhtuvad paremini teistesse; vähem üksmeelsusi; on tekkinud rohkem arglike inimesi, keda administratsioon enda kasuks värbab; sõnaõigust alumisel astmel olevatel kinnipeetavatel rohkem; rahulikum; vähem kaklusi ja peksmisi; rohkem narkootikume ja mobiile; kardetakse ettekandeid (kõigil on soov tingimisi ennetähtaega vabaneda); kardetakse kaebajaid; puudub kord; kõrgemaid isikuid ei ole; raha on oluline.

/ Vähemaks on jäänud peresid, iga üks mõtleb omapeale. Kui 2001 aastal pandi liider paika selle järgi kui tugev ta on, kui palju sidemeid tal on ja kui tark ta on siis nüüd 2007 aastal mängib olulist rolli raha. Kui sul on kõvasti raha siis istud liidritega ühe laua ääres. / (k)

/ Olemused muutusid ainult selle pärast, et tänapäeval puudub mõiste “panjaatije”, on jäänud ainult selline ütlus /.../ (k)

/ Asi ei ole enam nii range kui varem. Kõik enam vähem on lõdvaks ära lastud. On uued peale tulnud, kellest ei ole enam suuremat asja. Kõik vaatavad, et kuidas oma tagumik tulest päästa. / (k)

/.../ puudub selline tõsine tugi nagu varem oli. / (k)

/ 2004 ja 2005 aastal olid paigas reeglid ja olemas olid nn platnoid, kes korda hoidsid. Kuid nüüd puudub põhimõtteliselt kord ja kõrgemaid isikuid pole. / (k)

Vangistusosakonna töötajate puhul olid arvamus järgmised: kindlaid autoriteete pole; ei elata nn “vangide seaduste” järgi; allalastute õigused on suurenenud.

/ Pole enam tugevaid konkreetseid liidreid, kaduma hakkavad kindlad põhimõtted. / (v)

/ Selliseid kindlaid autoriteete enam ei ole /.../ allalastute õigused on suurenenud. / (v)

/ Muutused algasid kuskil 2003 - 2004 aastal, kui siit lahkusid mitu tugevat liidrit. Peale nende on küll mõned proovinud liidri kohale asuda aga paraku pole see õnnestunud.

/.../ Praegustel “liidritel” on mõjuvõim vaid teatud kinnipeetavate üle. Nad on nagu popsid taluperemehe maadel. Nende sõnal pole kaalu /.../ (v).

Kontaktisikute ja sotsiaaltöötajate arvamus ühtivad - kindlaid autoriteete ei ole ja nõrgemate kinnipeetavate õigused on suurenenud.

4.3. Järeldused

4.3.1. Kinnipeetavate grupeeringud (pered)

Läbiviidud uurimuse alusel võib konstrueerida Viljandi vanglas uurimuse ajal valitsenud kinnipeetavate subkultuuri struktuuri: kinnipeetavad on grupeerunud erineva suurusega ja mitmesuguste tunnuste alusel moodustatud peredesse. Pere suurus piirdub tavaliselt kambri suurusega, kuid ei ole välistatud, et suuremas kambris elab mitu peret – enamasti elavad aga suuremates kambrites staatusest madalamal astmel elavad kinnipeetavad, kes ennast läbi pere ei identifitseeri. Peresse on ühinenud enamasti võrdse staatusega kinnipeetavad. Peresiseselt ei toimu mingit võimujaotust ega rivaalitsemist, kuid pered ise on erineva kaalukusega. Nii on vana hierarhiaredel asendunud gruppide astmestikuga. Autoriteete, kes kinnipeetavate poolelt kipuks vangla siseelu korraldama ja reegleid kehtestama, ei ole. Igaüks elab oma elu, ega sekku teiste omasse. Samas võivad pered moodustada suuremaid grupeeringuid.

Isikliku kogemuse põhjal võin tuua näiteks, et Viljandi Vangla II-e eluosakonna paremas tiivas moodustavad grupeeringu 3 kambrit (peret). Nende vahel on küll aeg-ajalt hõõrumisi, kuid üldjuhul hoiavad nad kokku. Näiteks kui on sünnipäevad, käib tihe koostöö laua katmisel. Kuna sünnipäevaks hangitakse (*sebitakse*) võimalusel narkootilisi aineid, siis see sama grupp, ca 10 kinnipeetavat, istub laua taga koos. Selles grupis on ka kinnipeetavaid, kes on istunud isegi mitte nüüd allalastute toas, kuid kinnipeetavate arvates millegipoolest mittenormaaelses toas, mis taaskord kinnitab muutuste toimumist suhetes erineva staatusega kinnipeetavate vahel. Kui see grupp suitsuruumis on, ei minda sinna suitsuruumi enne, kui nemad välja tulnud. Loenduse ajal elukorpuses rivistuvad nad sageli ilmset vastumeelsust üles näidates ja kui neid korrale ei kutsuta, jäävadki korratult seisma.

4.3.2. Kinnipeetava staatus ja hierarhia

Kinnipeetava staatuse määramisel on olulised nii kinnipidamise ajal (arestimajas, eeluurimisvanglas, vastuvõtuosakonnas) kui ka vabaduses teda iseloomustavad andmed ja käitumine. Vanglasse saabumisel teda küsitletakse, kas siis vestlusega läbi akna või kirjakeste (maljaavade) vahendusel (kui vanglas ei viibi kinnipeetavaid, kes uustulnukat

juba tunnevad). Vene keeles küsitakse kinnipeetava käest: *kak po žizni?* Kehtib kaks vastusevarianti - *horošo* (normalno) või *ploho*. Mõni aasta tagasi oli käibel kolm vastusevarianti: putjoovõi, zapadljoonõi, opuštšennõi. Eestikeelne küsimuse variant oleks: kas oled normaalne? Vastus saab olla jah või ei. Kui vastus on eitav, saab kinnipeetava kamber kindlasti olema nn mittenormaalne kamber. Vastuse puhul ei tohi kinnipeetav valetada, üldjuhul valetamise eest paigutatakse ta normaalsest kambrist mittenormaalsesse ja karistatakse ka füüsiliselt. Ning seejärel tehakse ta veel mingisuguseks sokipesijaks või ütleme WC koristajaks (see ei pruugi alati nii minna). Näiteks, kui antud hetkel on pesija ja koristaja olemas, läheb see eelnimetatud isik nõ järjekorda. Ning juhul, kui olemasolev koristaja vabaneb, on järgmine käepärast võtta.

Saadud andmete alusel ja ka arvestades ka muid asjaolusid (arukus, puhtusepidamine, esinemisjulgus jne.), otsustatakse, kuhu peresse ta vastu võetakse. Saad omale kambri ning selle kambri raames kas sulad grupeeringusse (perre) ja leiad omale sõpru või jääd nõ üksikuks hundiks. Siinkohal osutuvadki eriti kasulikuks „mõjukad” sõbrad nii vanglas kui vabaduses, kes võivad uustulnukat käendada. Mille järgi siis määratakse nii kinnipeetava staatus kui ka sellega kaasnev kamber?

Vanglasse sattunud noort valdab eelkõige ebakindlus ja hirm tundmatu olukorra, reeglite ja inimeste ees. Kuna nende enesehinnang on niigi madal ja tunnustusvajadus suur, siis juba sellest tekib eelsoodumus grupeeringutega ühinemiseks. „...keskmine poiss ei julge hakata vastu eesolijaile, kuuletub neile, sest ei tunne selle koha reegleid.“ (Rässa 2004:14).

„Teatud mõttes võib algaja vangi elukäiku iseloomustada vaid ühe punase joonega: kuidas jääda meheks. Vähesed ei pea selleks vaeva nägema, teised peavad end sobitama gruppidega, mis teda ees ootavad – ja grupi sobivuse nimel tuleb paljudel loobuda oma minast, kui pole suuteline ise oma soove grupile peale suruma. Võib-olla tahaks poiss öösiti magada – ent olles kambris, kuhu ta satub, on juba kombeks, et magatakse päeval ja öösel mängitakse mängu – seega jääb tal üle see rütm omaks võtta, kui ta pole just vastavate omadustega liider.” (Rässa 2004: 20).

Tänapäeva mõisted: normaalne ja mittenormaalne. Mis selle määrab:

Normaalne:

- 1) Ta ei ole eeluurimisel kuriteo kaasosalisi sisse rääkinud (kitse pannud).

- 2) Võimalik, et on päästnud kaaslasi ja süü enda peale võtnud.
- 3) Ei ole allalastuga ühest tassist teed joonud. Siinjuhul võivad variandid olla. Näide: Kinnipeetav A istub Tartu Vanglas kinnipeetavaga B ühes kambris. B on allalastud, kuid A seda ei tea. Nad on söönud ühe laua taga ja joonud ühest tassist teed. Kinnipeetav A saadetakse Viljandisse. Hiljem saadakse teada koos söömisest ja joomisest allalastuga ning A omandab automaatselt allalastu ehk mittenormaalse staatuse. Tänapäeval see seadus alati ei kehti. Suurt osa selles mängib raha. Liidreid (ütlemel lihtsamalt - normaalseid) on võimalik ära osta rahaga. Sellega saadakse tagasi normaalse staatuse ja on võimalik endale parem kamber *sevida*. Varem ei saanud seda teha, allalastu staatuse oli pöördumatu.
- 4) Nagu mainisin, tõesti tänapäeval on võimalik kamber "osta".
- 5) Tutvusringkond oli varem ja on ka praegu oluline. Kinnipeetaval on saabudes sageli kaasas *maljaava* täiskasvanute vanglast, kus palutakse teda normaalsel kinnipeetavatel "normaalselt istuma panna". Andmeid enamasti kontrollitakse kas kirja või mobiiltelefoni teel.
- 6) Kui on raha on ka riided jms. See on sageli üsna määrav kinnipeetava edaspidises elus vanglas.
- 7) Ta ei tohi olla "*lohh*" (isik, kes laseb ennast lüpsata).

Mittenormaalne:

- 1) Eeluurimisel on reetnud kaasosalisi. Sellega on omistanud kitse e allalastud staatuse.
- 2) Tulles vastuvõtuosakonda ei oma kompromiteerivaid andmeid, on seega *normaalne*. Kuid kui ta ei pese ennast, on räpane ja haiseb, omandab samuti *tondi* ehk *mittenormaalse* staatuse.
- 3) Oma jutu põhjal võib samuti omandada mittenormaalse staatuse (enamasti juhtub see arengupeetusega kinnipeetavatega).

Tõrjutute staatuses kinnipeetavad (*kitsed, kuked, tondid jt.*) on jäetud üsna omapäi. Nende arvamusega ei arvestata ja seda ei lasta tihtipeale väljagi öelda, nendega ei suhelda, kui just ei ole neilt midagi vaja. Samas neid ka asjatult ei mõnitata ega ahistata füüsiliselt ega seksuaalselt. Loomulikult peetakse, et nad teevad mustemad tööd vanglas, kuid ka selles osas on toimunud muutused. Nimelt on eluhoone üldruumide koristamisel palgaline kinnipeetavast koristaja, samuti ka vangide riietust peseb masinaga üks palka saav

kinnipeetav. Sageli peavad nad aga loovutama vangla kauplusest ostetu. Kuna sellesse gruppi kuulub üsna palju sotsiaalse või ka vaimse arengupeatusega kinnipeetavaid, kes ei oska sisustada oma vaba aega ega leida endale meelepärast tegevust, siis muutuvad nad valvurite jaoks üsna tüütuks. Seetõttu leiavad ka kõrgemal positsioonil olevad kinnipeetavad, et korda ei ole ja valvuritel on raskem tööd teha.

Kogu vangikogukonna võib aga endiselt jaotada gruppidesse – normaalsed, kelle hulka kuulub autoriteetsemaid ja vähem autoriteetsemaid ning tõrjutud, kelle hulka samuti kuulub mitmesuguseid rühmi. Rühma, keda võiks endises mõistes autoriteetideks nimetada, uuringu läbiviimise ajal Viljandi vanglas tõesti ei olnud. See ei anna aga tunnistust sellest, et see vangiderühm oleks kadunud. “Liider on see grupiliige, kes kõige rohkem suudab teisi suunata ja grupi tegevust korraldada”. (Vadi 1995: 79). Selliseid kinnipeetavaid on vanglas mistahes ajaperioodil, kuid kuna liidrite tegevuses on motivatsioonil suur osa – neil on soov olla tähelepanu keskpunktis ja saavutada tulemusi, siis uurimuse läbiviimise ajal valitsenud olukorra põhjuseks võib olla eelkõige eesmärgi puudumine.

Ei tohi ka unustada, et praegune olukord on üsna habras. sellest andis ilmekalt tunnistust 2005.aasta lõpus kinnipeetavate roteerimise käigus Murru vanglast Viljandi vanglasse ümber paigutatud kinnipeetavate grupi mõju olemasolevale vanglakogukonnale. Toimus silmaga nähtav tagasilangus vangide seaduste ja hierarhia rõhutamise suunas, suurenes allumatuste ja distsipliinirikumiste arv, aga suurenesid ka füüsiliste konfliktide juhtumid kinnipeetavate vahel.

KOKKUVÕTE

Vanglad peetakse üheks liigiks totalitaarsetest institutsioonidest, s.t. nendest asutustest, mis üksikasjalikult ja täielikult valitsevad oma asukate elu üle. Vabaduses elavate inimeste ja totalitaarsetes asutustes elavate inimeste erinevused seisnevad järgnevas:

- elu erinevate külgede (elukoht, töö, puhkus) toimimine on samas kohas ja samade autoriteetide mõjutuse all.
- iga selline toiming leiab aset suures inimestegrupis, igasse sellise grupi liikmesse suhtutakse ühesuguselt ning nõutakse ühesugust tegevust.
- kõik tegevused on allutatud rangele graafikule, üks tegevus järgneb teisele teatud kindlal ajal.
- kõik kohustused on allutatud ühele ratsionaalsele plaanile, mis aitab saavutada asutuse ametlikku eesmärki. (E. Goffman 1969: 7 ref Ilm, Tender 2003: 23).

Totaalne asutus ongi see, mille kinnisus, asukate allasurutus jm sellega seonduv tekitab liikmeskonnavahelise käitumisreeglitiku ja atribuutika.

Uuring näitab vangla subkultuuri elujõulisust – teatakse ja kasutatakse aastakümneid kasutuses olnud slängilisi sõnu ja tätoveeringuid, suhtumises tõrjututesse kehtivad endised reeglid jne.

Kaasajal on üha rohkem tähelepanu pööratud kinnipeetava sotsiaalsete sidemete säilitamisele. Kokkusaamised, kirjavahetus, telefonikõned ja lühiajalised väljasõidud võimaldavad pidada sidet tavaeluga ja vähendada prisonisatsiooni mõju, kuid samas kasvatanud ka vabaduses viibivate „sõprade” osatähtsust ja suurendanud narkootiliste ainete ja keelatud esemete voolu vanglasse. Kinnipeetavate tegutsemine mitmesugustes sotsiaaltöö gruppides ja kuriteoennetuse projektides ning töötamine väljaspool vanglat linna ettevõtetes on tõstnud nende eneseteadvust ja ähmastanud hierarhiliste astmete piire.

Käesolev uurimustöö kinnitab, et Viljandi vanglas on küll säilinud kinnipeetavate hierarhia, kuid selged piirid võib tõmmata vaid tõrjutute ja normaalsete astme vahele. Muutunud on kinnipeetavate gruppide eesmärgid – eesmärgiks on vaid rahuliku ja

võimalikult mugava elu tagamine vanglas. Seetõttu on ka vangla subkultuuris kasvanud raha, kui materiaalsete väärtuste tagamise osatähtsus. Enamuse kinnipeetavate eesmärgiks on võimalikult kiiresti vanglast vabaneda, nad on orienteeritud tingimisi enne tähtaega vabanemisele, see ei tähenda veel kuritegelikust eluviisist loobumist. Tulevikule mõeldakse vähe, oluline on vaid vabanemine. Sellega on seletatav ka vanglasisesse elu reguleerimatus kinnipeetavate poolt – keegi ei taha liigseid probleeme, igaüks tegelegu oma asjadega ja igaüks seisab vaid enda eest.

Käesolev uurimustöö on täitnud oma eesmärgi ja selle põhjal on kinnitust leidnud hüpotees, et koos muutustega vanglasüsteemis ja ühiskonnas toimuvad muutused ka vangla subkultuuris, eriti aga kinnipeetavate grupeeringutes ja hierarhias.

РЕЗЮМЭ

Дипломная работа «Неформальные группировки и иерархия в среде осужденных Вильяндиской тюрьмы» объемом в 43 листа, включает 4 рисунка и таблицу в тексте, а также 4 таблицы в приложении. В приложении также имеется вопросник. В процессе написания работы было использовано 14 первоисточников, из которых 11 на эстонском языке, 1 на русском языке, а также один справочник и один законодательный источник. К работе также прилагается 5 дополнений на 15 страницах.

Обсуждаемые в работе темы лучше всего охарактеризовывают следующие вокабулы: субкультура, осужденный, семья, иерархия.

Целью данной работы является как можно ближе изучить неформальные группировки осужденных и деления по классам осужденных в Вильяндиской тюрьме, определить и выявить их наличие и механизм образования. Основанием для работы является гипотеза: вместе с изменениями в обществе и тюремной системе происходят изменения и в тюремной субкультуре - особенно в группировках и иерархии осужденных.

В части эмпиричного исследования работы описываются и анализируются неформальные группировки осужденных и деления их по классам в Вильяндиской тюрьме, с целью определить и выявить их наличие, механизм образования с течением времени. Исследовательским методом изучения использовался вопросник. Всего было опрошено 55 человек, 30 из которых были осужденные, отбывающие срок наказания в Вильяндиской тюрьме и 25 сотрудников Вильяндиской тюрьмы. При исследовании лидеров среди осужденных анализировались характеризующие их статистические данные. Были использованы данные об отбывающих срок наказания в Вильяндиской тюрьме лидеров за период с 2000 по 2006 год.

Данная исследовательская работа подтверждает, что в Вильяндиской тюрьме с течением времени произошли значительные изменения в иерархии осужденных и формировании статуса осужденных, хотя вместе с тем остаются и бывшие названия в иерархии осужденных и общения разных по классу осужденных в соответствии со старыми тюремными традициями. Поставленная в работе гипотеза нашла свое подтверждение.

VIIDATUD ALLIKATE LOETELU

1. Aimre, I. 2006. Sotsioloogia. Tallinn: Sisekaitseakadeemia.
2. Auväärt, L. 2001. Lapsed ja puuetega inimesed õigusmenetluses. Juriidilised, kriminoloogilised ja õiguspühholoogilised aspektid. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
3. Ilm, U., Tender, T. 2003. Trellide ja luku taga. Tallinn: Atlex.
4. Laine, M., 1997. Sissejuhatus kriminoloogiasse ja hälbiva käitumise sotsioloogiasse. Tallinn: Eesti Riigikaitse Akadeemia.
5. Maruste, R. 1988. Kuritegelik subkultuur tätoveeringutes, žestides, slängis. Tartu: Tartu Riiklik Ülikool.
6. Raska, E. 2002. Kriminoloogia. Sissejuhatus ainesse. Tallinn: Tartu Ülikooli Õigusinstituut.
7. Räsä, J. 2004. Sotsiaalpsühholoogiliselt noorsoo kuritegevusest. Tartu: Bookmill.
8. Saart, R. 1994. Sissejuhatus kriminoloogiasse: õppematerjal / Tallinna Politseikool.
9. Štšerba jt. = Щерба С. П., Курганов С. И., Перцова Л. В. 1985. Социально - негативные явления в ВТК и борьба с ними. Москва: ВНИИТЭМР
10. Tender, T. 2003. Sõjaväe slängist siirderiituste kaudu. Oma keel, 2 (7).
11. Traat, U., Markina, A. 2003. Üldkriminoloogia. Tallinn: Sisekaitseakadeemia.
12. Vadi, M. 1995. Organisatsioonikäitumine. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus.
13. Võõrsõnastik, 1999. Tallinn: TEA Kirjastus.
14. Vangistusseadus. 01.12.2000. - RT I 2000, 58, 375.

LISAD

Lisa 1 Uurimuse küsimustik

KÜSIMUSTIK

1. Kust saab alguse kinnipeetavate hierarhia?

- a) vabadusest
- b) vanglast

2. Kas kinnipeetava koht määratletakse

- a) vastuvõtuosakonnas
- b) tsoonis (eluosakonnas)
- c) mujal (täpsustada, kus.....)

3. Mitmeks astmeks jaotatakse Sinu arvates kinnipeetavate hierarhia vanglas?

- a) üheks
- b) kaheks
- c) kolmeks
- d) neljaks
- e) viieks jne

4. Kuidas nimetatakse vanglas kinnipeetavaid staatuse järgi?

- 1).....
- 2).....
- 3).....
- 4).....
- 5).....

5. Reasta nimeliselt (alustades kõrgemast positsioonist) kinnipeetavad staatuse järgi.

- a)
- b)
- c)
- d)
- e)

6. Kes ja kuidas Sinu arvates võivad omandada (mis põhjustel, miks Sa nii arvad) vanglas kõrgemat (lähtudes küsimusest nr 5 - a -) positsiooni?

.....
.....

.....
.....
.....

7. Kas kõrgemal positsioonil oleval kinnipeetaval on mingeid iseloomulikke jooni ja eritunnuseid (nt tätoveeringud, kehaehitus jms)

.....
.....
.....

8. Kellel ei ole võimalik pääseda hierarhia kõrgeimale astmele. Too välja põhjused (paragrahv, vaesus, vähene tarkus, vähene sõprusringkond vms)

.....
.....
.....
.....

9. Kuidas käituvad omavahel ja millised vahed on alumisel ja kõrgemal astmel olevatel kinnipeetavatel?

.....
.....
.....
.....

10. Millised eelised on kõrgemal astmel oleval kinnipeetaval?

.....
.....
.....
.....

11. Kas vanglas eksisteerivad grupeeringud (pered)?

- a) jah
- b) ei

12. Kui suured on grupeeringud (pered)?

- a) 1 - 2
- b) 3 - 5
- c) 6 - ...

13. Kui jah, siis kes gruppi kuuluvad?

- a) samast rahvusest kinnipeetavad
- b) ühest piirkonnast (elukohest) pärit kinnipeetavad
- c) ühes kambris elavad kinnipeetavad
- d) rahaliselt võrdsed kinnipeetavad
- e)

14. Kas kõik grupeeringsse (peresse) kuuluvad kinnipeetavad on võrdsel hierarhiaastmel?

- a) jah
- b) ei

15. Millised eesõigused on vanglas grupeeringsse (peresse) kuuluvatel kinnipeetavatel?

.....
.....
.....

16. Kas vanglatöötajate suhtumises hierarhia alumisel ja kõrgematel astmetel olevatesse kinnipeetavatesse on erinevusi?

.....
.....
.....
.....
.....

17. Kas Sinu arvates on toimunud muutused nn mitteformaalsete liidrite kujunemisel, olemusel ja grupeeringute osas (perioodil 2000 – 2007.a.)?

- a) jah
- b) ei

18. Kui vastasid eelmisele küsimusele –jah-, siis palun kirjelda muutusi

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Lisa 2 Viljandi vanglas aastatel 2000-2006 karistust kandnud liidrite analüüs

	elukoht	rahvus	kodakondsus	haridus	karistatud kriminaalkorras (kordi, §§)	karistatud dists.korras	Muud õigusrikkumised
1.	Lääne-Virumaa	venelane	määratlemata	5 klassi	1 KrK §§ 101,139,140	13 korda	
2.	Ida-Virumaa	venelane	määratlemata	9 klassi	3 KrK §§197,139, 144,141; KarS § 200	14 korda	
3.	Ida-Virumaa	venelane	määratlemata	9 klassi	3 KrK §§139, 140; KarS §§ 200,263	1 kord + 1 isoleerimine	
4.	kindla elukohata	venelane	määratlemata	9 klassi	1 KrK § 107	3 korda	Alko § 70
5.	Ida-Virumaa	venelane	määratlemata	8 klassi	3 KrK § 139,140 KarS § 199,346, 218	intsidente 4 (täideviija)	Narko § 15´ x 4
6.	Ida-Virumaa	venelane	määratlemata	6 klassi	3 KrK §§140, 141; KarS §§199,200,214,346	23 korda	KarS § 262 x 2
7.	Tallinn	eestlane	EV	9 klassi	6 KrK § 139,140,195; KarS § 199, 238		Narko § 15´x12; LS § 74´36; Alko
8.	Tartu	venelane	EV	7 klassi	1 KrK §§ 139,140,176	30 korda	LS x 2
9.	Tartu	venelane	määratlemata	5 klassi	7 KrK§ 141,139,140; KarS §201,424, 329		LS x 5; KarS § 262
10.	Ida-Virumaa	venelane	määratlemata	9 klassi	2 KrK § 140,195	1 kord	
11.	Tallinn	venelane	määratlemata	7 klassi	4 KrK § 140,142; KarS 199,214,200	28 korda	Alko § 70,71; KarS 218,262
12.	Tallinn	venelane	määratlemata	6 klassi	5 KrK § 202-5,139,141-1,140; KarS§ 199		Alko § 70 x2, Narko § 15´x3; 218
13.	Tallinn	armeenlane	määratlemata	6 klassi	4 KrK § 140,142, 195		Narko § 15´x3; KarS 262
14.	Tallinn	venelane	määratlemata	8 klassi	4 KrK § 139,KarS§184,186,199,330		Alko § 70
15.	Tallinn	venelane	EV	9 klassi	1 KarS § 200,202	22 korda	
16.	Tallinn	eestlane	EV	7 klassi	2 KarS § 200,199,238	1 + 1 isoleerimine	Narko § 15´x5
17.	Valgamaa	eestlane	EV	8 klassi	5 KarS § 199,263,266,121,330	3 + 1 isoleerimine	KarS § 263,218,262; Alko§ 70x5
18.	Ida-Virumaa	eestlane	EV	6 klassi	5 KrK § 140,139,195; KarS§ 199,214	24 korda	HõS § 158

Lisa 3 Küsimustikule saadud vastuste koondtabel

		k	v	ki	s
1	a) vabadusest b) vanglast	12 23	13 10	1 1	1 2
2	a) vastuvõtuosakonnas b) tsoonis (eluosakonnas) c) mujal (täpsustada, kus....)	14 14 7	7 4 4	1 1	2 1
3	a) üheks b) kaheks c) kolmeks d) neljaks e) viieks jne	9 11 3 7	3 9 3 2	2 1	1 1
4		normaalsed - 9 patsaan - 12 platnoi - 11 kits - 10 kukk - 4 allalastud - 16 mužik - 5 vor v zakone - 1	fraier - 7 patsaan - 4 allalastud - 11 käsutäitjad - 6	fraier - 1 normaalne - 2 käsutäitja - 2 allalastud - 2	fraier - 2 normaalne - 2 käsutäitja - 1 allalastud - 2
5		1. 2. 3. 4. 5.	1. 2. 3. 4. 5.		
	platnoi	13 3	2		
	patsaan	1 9 2	1 2 1		
	allalastud	9 8 2	4 3 1		
	normaalne	4 4 2	5 2		
	kits	4 1	2 3		
	autoriteet	2 1	3		
	mužik	1 6 2	1 1		
	piider	2			
	torpeedo	1	3		
	šnõr	1	1 1		1
	pahan	1			
	gašenõi	1			
	tavaline	1			
	vor v zakone	1			
	putjoovõi	2	1		

	kukk	1	kukk fraier vargaseadusest - mitte kinnipidav rott juhid käsutäitjad	5 2 3 3 1 2 2	3 3 1 2 2
6		kes on kaua istunud - 4 väljas palju normaalseid tuttavaid - 3 tuttavad vanglas - 7 palju raha - 3 enimene ise - 3 kuriteoliik - 3 ei ole kaebaja - 1 autoriteet - 3 mõistus - 1 ei oska öelda - 1 vastamata - 1	tutvusringkond, sõbrad - 11 juhtimisoskus - 1 omab autoriteeti - 2; mõistus - 2 raha - 4 iseloomujooned - 2	tutvusringkond, sõbrad - 2; autoriteedi omamine - 1 jälgib "vargaseadust" - 1	mõistus - 2 tutvusringkond, sõbrad - 2 kuriteoliik - 1 rahaline ja materjalne võimalus-1
7		ülbus - 4 kehaehitus - 5 mõistus - 3 tätoveeringud - 6 tavaline inimene - 3 suhtumine, olemine - 5 ei ole - 4	kehaehitus - 1 mõistus - 9 ei ole - 3 mõjutamise ja manipuleerimise oskused - 1 enesekindlus - 1	mõistus - 2 mõjutamise ja manipuleerimise oskused - 2	ei ole - 1 välimus, tätoveering, iseloom, organiseerimisoskus, riskija, sõnaosav, kirjatarkus - 1
8		paragrahv - 22 vähe sõpru - 11 arglikus - 4 vähene tarkus - 8 iseloomult nõrk - 4 kaebaja (kits) - 5 allalastud - 10 vaesus - 1	puudub tahtejõud - 1 vähene tarkus - 8 allalastud - 5 paragrahv - 9 vähe sõpru - 8 vaesus - 5 kaebaja (kits) - 1	paragrahv - 2 vähene tarkus - 2 allalastud - 2 kaebaja (kits) - 1 sõprade puudumine-1	allalastud - 1 arglikus - 1 vähene tarkus - 1 kaebaja (kits) - 1

9		ül. astmel on alati eesõigus-4 omavahel ei suhtle - 4 al. aste peseb ül. sokke - 2 ül.aste mõnitab al.astet - 2 halb läbisaamine - 6 ei ole võimalik ühe laua taga istumine, tee joomine - 2 al. astmel ei ole sõnaõigust-6 ül.aste käsutab alumist - 5 ei ole vahet - 2	ül.aste kasutab alumist mustemates töödes (koristamine jms) - 7 omavahel ei suhtle - 1 al. astmel puudub sõnaõigus-4 ül.aste käsutab alumist -6 ül.astmel on alati eesõigus-2 läbisaamine puudub - 1	läbisaamine puudub - 2 ül.aste käsutab alumist -2 ül.aste kasutab alumist mustemates töödes (koristamine jms) - 1	söövad ja elavad eraldi - 2 alumised peavad kõrgemaid austama -1 ül. aste kasutab al. sokipesemiseks - 1 al. aste täidab ül. poolt antud korraldusi - 1
10		sõnaõigus - 12 eesõigus - 9 ül.ast eest tehakse asjad ja tööd ära-3 mõjuvõim - 5 vastamata - 1	sõnaõigus - 4 eesõigus - 6 ül.ast eest tehakse asjad ja tööd ära-6 al. aste täidab ül. poolt antud korraldusi - 2	sõnaõigus - 2 eesõigus - 2	igasugu eeliseid, mis puuduvad alamatel -2
11	a) jah b) ei	30	15	2	2
12	a) 1-2 b) 3-5 c) 6-...	15 22 14	1 11 3	1 2 1	1 2 2
13	a) samast rahvusest k/p b) ühest piirkonnast (elukohast) pärit kinnip. c) ühes kambris elavad k/p d) rahaliselt võrdsed k/p e) f) ei vastatud	17 13 27 7 5	7 6 11 2 1 1	2 2 1	2 1 2 2 1
14	a) jah b) ei vastamata	26 2 2	9 5 1	2 1	1 1
15		hoitakse kokku - 9 ei kuuletu valvurile - 1 omavahel võrdsed - 5 sõltub inimesest - 3 sõnaõigused - 1 eesõigused - 3	perega on kergem läbi lüüa - 2 hoitakse kokku - 7 omavahel võrdsed - 1 eesõigused - 3 vastus kirjutamata - 2	hoitakse kokku - 2 omavahel võrdsed1	hoitakse kokku - 2 omavahel võrdsed - 1

		eesõigusi ei ole - 2 sõltub pere staatusest - 1 ebaoluline - 1 vastus kirjutamata - 4			
16		jah - 17 ei - 6 oleneb valvurist - 1 sõltub inimesest - 5 vastus kirjutamata - 1	jah - 7 ei - 5 sõltub ametnikust - 3	ei - 2	jah - 1 ei - 1 sõltub ametnikust - 1
17	a) jah b) ei ei tea vastamata	20 5 1 4	6 3 3 3	jah - 2	jah - 2
18		Elu on vabam – 5 Normaalsed suhtuvad paremini teistesse – 2 Vähem üksmeelsusi – 1 On tekkinud rohkem arglike inimesi, keda admin. enda kasuks värbab – 1 Sõnaõigust rohkem alum.– 1 Rahulikum - 1 Ei elata nn “vangide seaduste” järgi - 5 Vähem kaklusi ja peksmisi-2 rohkem narkootikume ja mobiile – 2 kardetakse ettekandeid – 1 kitsesi kardetakse – 1 puudub kord - 3 kõrgemaid isikuid ei ole – 2 raha on oluline - 1	Kindlaid autoriteete pole-4 ei elata nn “vangide seaduste” järgi -3 allalastute õigused on suurenenud - 1	Kindlaid autoriteete pole -2 allalastute õigused on suurenenud - 1	Fraierid kadunud - 2 allalastute õigused on suurenenud - 1

Lisa 4 Kinnipeetavate aruanne regioonide järgi

Seisuga 01.01.2007

Regioon	Harku	Murru	Tallinn	TV THO*	Tartu	Viljandi	Ämari	KOKKU	sh naisi	alaealisi
Harju maakond	59	511	243	7	77	32	218	1147	59	13
Hiiu maakond		2	2				1	5		
Ida-Viru maakond	42	382	40	3	77	22	134	700	42	7
Jõgeva maakond	5	37	6		43		13	104	5	
Järva maakond	2	35	8	1	17	6	7	76	2	1
Lääne maakond		21	4	1	3		4	33		
Lääne-Viru maakond	3	79	28	1	26	11	25	173	3	7
Põlva maakond		33	1		26	4	6	70		
Pärnu, Pärnu mk	7	63	38		26	6	20	160	7	1
Rapla maakond		31	14		1	3	14	63		2
Saare maakond	2	22	4	1	3		5	37	2	
Tartu, Tartu mk	7	163	15	3	169	9	57	423	8	5
Valga maakond	2	26	4		22	3	9	66	2	2
Viljandi maakond	3	40	8		27	4	8	90	3	1
Võru maakond	2	22	2		34	3	9	72	2	2
Kindla elukohata	1	15	11	2	1		10	40	2	
Väljaspoolt vabariiki		1		1	2		2	6		
KOKKU	135	1483	428	20	554	103	542	3265	137	41

* Tallinna Vangla tervishoiuosakond

Lisa 5 Kinnipeetavate arvulisuse, liikumise ja koosseisu aastaaruanne

Aruandeperiood 01.01.2006-31.12.2006

Seisuga 01.01.2007.a

	Nr	Harku	Murru	Pärnu	Tallinn	TV THO	Tartu	Viljandi	Ämari	KOKKU	s.h. naisi	alaealisi
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Vanglate arv	1	1	1	1	1	1	1	1	1	6	3	4
Süüdimõistetute arv aruandeperioodi alguseks	2	137	1519	100	395	21	563	111	540	3386	141	37
Süüdimõistetuid saabunud kokku aruandeperioodi jooksul	3	256	1765	120	1165	566	1820	216	695	6603	304	148
Süüdimõistetuid lahkunud kokku aruandeperioodi jooksul	4	258	1801	220	2052	578	2405	224	693	8231	339	148
vabastatud kokku	5	122	717	60	507	11	477	71	218	2183	130	43
sealhulgas karistustähtaja lõppemisel	6	82	446	38	373	9	228	37	163	1376	86	22
seoses osaliselt ärakandmisele mõistetud vangistuse ärakandmisega	7	19	31	4	62		76	8	9	209	22	16
tingimisi enne tähtaega vangistusest vabastamise korras	8	21	234	18	68	1	168	26	45	581	22	5
armuandmise korras	9		2				3			5		

parandamatult raskesti haigestumise korral	10		1		2	1	1		1	6		
teistel põhjustel vabastatud	11		3		2		1			6		
Surnud	12		9		1	4	2			16		
Põgenenud	13											
Süüdimõistetute arv aruandeperioodi lõpuks	14	135	1483	0	428	20	554	103	542	3265	137	41
Süüdimõistetute jaotus kuriteoliikide järgi*	15											
isikuvastased kuriteod kokku	16	50	516		124	7	171	17	190	1075	50	3
sealhulgas: tapmine	17	40	349		81	3	109	8	145	735	40	
tahtlik raske kehavigastus	18	8	69		23		23	1	27	151	8	
vägistamine	19	2	54		10	3	14	4	14	101	2	2
kuriteod perekonna ja alaealise vastu	20		1							1		
rahvatervisevastased kuriteod kokku	21	31	144		49	1	29	1	59	314	32	
sealhulgas: narkootikumidega seotud kuriteod	22	31	144		49	1	29	1	59	314	32	
varavastased kuriteod kokku	23	47	700		193	9	233	80	246	1508	48	38
sealhulgas: vargus	24	31	266		117	5	108	31	111	669	31	18
väljapressimine	25		26		7	1	11	1	8	54		2
röövimine	26	10	327		48	3	70	26	110	594	10	10
avaliku rahu vastased kuriteod	27	2	43		18	1	16	3	17	100	2	

ametialased kuriteod	28		1		1	1	1			4		
õigusemõistmisevastased kuriteod	29		8				2	2	1	13		
avaliku usalduse vastased kuriteod	30	1	3		1				4	9	1	
keskkonnavastased kuriteod	31		1							1		
majandusalased kuriteod	32		1		1		5		1	8		
üldohtlikud kuriteod	33	1	11		8		8		7	35		
liikluskuriteod	34	3	54		33	1	89		17	197		
Karistustähtaegade kaupa: kuni 1 aasta	35	20	95		79	6	122	12	33	367	21	9
1 kuni 2 aastat	36	18	166		73	2	67	13	72	411	19	7
2 kuni 3 aastat	37	14	211		36	3	48	23	67	402	14	10
3 kuni 4 aastat	38	14	233		52	1	47	23	80	450	14	7
4 kuni 5 aastat	39	17	184		37		61	16	61	376	17	7
5 kuni 10 aastat	40	39	422		110	7	124	16	139	857	39	1
10 kuni 15 aastat	41	12	142		22		42		54	272	12	
15 kuni 20 aastat	42	1	19		13		23		25	81	1	
20 kuni 25 aastat	43				2		8		5	15		
25 kuni 30 aastat	44				0		1			1		
Keskmine karistusaeg	45	4,4	5,4		4,3	3,1	4,8	3,4	5,5	5		
eluaegse vangistusega	46		11		4	1	11		6	33		
Vanuse järgi: 14 aastat	47											
15 aastat	48											
16 aastat	49							16		16		16

17 aastat	50	1			1		3	20		25	1	25
18 kuni 21 aastat	51	11	180		36	1	57	76	9	370	11	
22 kuni 24 aastat	52	15	241		65	3	55		59	438	15	
25 kuni 29 aastat	53	30	350		108	2	108		129	727	30	
30 kuni 34 aastat	54	18	254		57	2	104		109	544	20	
35 kuni 39 aastat	55	20	160		58	5	92		91	426	20	
40 kuni 44 aastat	56	14	113		43	2	61		69	302	14	
45 kuni 49 aastat	57	10	68		24	1	32		37	172	10	
50 kuni 54 aastat	58	9	61		22	2	18		21	133	9	
55 kuni 59 aastat	59	6	36		9	1	16		11	79	6	
60 kuni 64 aastat	60		11		3		4		5	23		
65 ja vanemad	61	1	9		2	1	4		2	19	1	
Keskmine iga	62	34	32		33	37	33	18	34	32		
Kriminaalkorras karistatud: esimest korda	63	39	190		75	5	80	17	18	424	40	6
teist korda	64	30	267		100	4	173	34	58	666	31	20
kolmandat korda	65	24	266		75	3	105	32	83	588	24	13
4 ja enam kordi	66	42	760		178	8	196	20	383	1587	42	2
Rahvuste järgi: eestlasi	67	39	601		180	15	360	53	216	1464	40	19
venelasi	68	86	788		218	5	163	47	276	1583	87	21
leedukaid	69		6		1				4	11		
lätlasi	70	1	3						2	6	1	
ukrainlasi	71	1	15		12		10	1	16	55	1	

valgevenelasi	72	2	20		7		6		10	45	2	
mustlasi	73	1	11		2		2	1	6	23	1	1
armeenlasi	74		2				1	1	1	5		
aserbaidžaanlasi	75		8		1		1		1	11		
grusiinlasi	76		3						1	4		
juute	77	1	1				1		1	4	1	
moldaavlasi	78				1					1		
poolakaid	79		1		1		3			5		
sakslasi	80		1						1	2		
soomlasi	81		8		3		3		4	18		
tatarlasi	82	1	6		1		2		2	12	1	
usbekistanlasi	83								1	1		
korealasi	84	1								1	1	
mordvalasi	85	1	5							6	1	
nigeerlasi	86						1			1		
hispaanlasi	87		1							1		
kreeklasi	88		1							1		
tšetšene	89		1							1		
ingušše	90				1					1		
bulgaarlasi	91						1			1		
rahvus teadmata	92	1	1							2	1	
Kodakondususe järgi: Eesti kodanikke	93	69	871		260	16	426	70	296	2008	71	34

kodakondsus määratlemata	94	56	518		151	3	105	25	222	1080	56	5
välisriikide kodanikke	95	10	94		17	1	23	8	24	177	10	2
Töövõime järgi: töövõimelisi	96	129	1456		426	15	549	102	524	3201	131	41
osaliselt töövõimetuid	97	6	27		1		15	1	16	66	6	
täielikult töövõimetuid	98				1	5			2	8		
Hariduse järgi: alg- ja vähem	99	19	324		68	3	96	80	101	691	20	36
põhi	100	42	556		149	8	187	23	168	1133	42	5
kesk	101	30	421		143	7	168		218	987	30	
kesk-eri-, kutseharidus	102	40	173		63	2	87		54	419	41	
kõrgharidus	103	4	9		5		16		1	35	4	

* kinnipeetav, kes on toime pannud mitu kuritegu, kajastub aruandes vaid kõige raskema paragrahvi järgi